

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Violetos Monkevič
5 kurso, baudžiamosios
justicijos šakos studentės

Magistro darbas
Bausmės vykdymo atidėjimo pilnamečiams problematika
Problems of Suspension of Execution of the Punishment for Adults

Vadovė: doc. dr. Justyna Levon
Recenzentas: prof. dr. Jonas Prapiestis

Vilnius
2023

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe siekiama išanalizuoti bausmės vykdymo atidėjimo institutą, kuris yra vienas iš bausmės įgyvendinimo bei probacijos formų. Darbe atkreiptinas dėmesys į tai, jog taikant minėtą institutą, privaloma atsižvelgti į įstatyme nurodytas bausmės vykdymo atidėjimo sąlygas, motyvuoti, kad yra pakankamas pagrindas manyti, jog konkretaus nuteisto asmens bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo.

Darbe aptariama bausmės vykdymo atidėjimo instituto samprata ir raida, analizuojamos Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 1-6 dalys, aptariama galimybė bausmės vykdymo atidėjimo institutą taikyti už labai sunkius nusikaltimus bei aptariami baudžiamojo poveikio priemonių ir įpareigojimų nevykdymo atidėjus bausmės vykdymą teisiniai padariniai.

Pagrindiniai žodžiai: bausmės tikslai, probacija, bausmės vykdymo atidėjimas, resocializacija.

In this work, the aim is to analyze the institute of the suspension of the execution of the punishment, which is one form of implementing punishment and probation. The focus is on the mandatory consideration of the conditions specified in the law when applying the mentioned institute. It is essential to motivate that there is sufficient reason to believe that the specific convicted person's punishment goals will be achieved without the actual execution of the penalty.

The work discusses the concept and development of the institute of the suspension of the execution of the punishment, analyzes Article 75 of the Criminal Code. It also explores the possibility of applying the institute for very serious crimes and discusses the legal consequences of non-compliance with obligations after the suspension of the punishment.

Keywords: purposes of punishment, probation, suspension of the execution of the punishment, resocialization.

TURINYS

IŽANGA	4
1. BAUSMĖS SAMPRATA IR JOS TIKSLAI	7
2. BAUSMĖS VYKDYMO ATIDĖJIMO INSTITUTAS IN GENERE	11
2.1. Bausmės vykdymo atidėjimo samprata	11
2.2. Bausmės vykdymo atidėjimo instituto raida	16
3. SKIRTINGŲ BAUSMIŲ VYKDYMO ATIDĖJIMO SĄLYGŲ ANALIZĖ.....	20
3.1. Arešto bausmės vykdymo atidėjimo analizė	20
3.2. Visiško laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo analizė	23
3.3. Dalinio laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo analizė.....	27
3.4. Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 4 dalies analizė	33
3.5. Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 5 ir 6 dalių analizė	36
4. BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONIŲ IR ĮPAREIGOJIMŲ NEVYKDYMO ATIDĖJUS BAUSMĖS VYKDYMĄ TEISINIAI PADARINIAI.....	41
IŠVADOS	45
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	47
SANTRAUKA	57
SUMMARY	58

IŽANGA

Temos aktualumas. 2019 m. pradžioje Lietuva iš visų Europos Sąjungos šalių turėjo didžiausią kalinių skaičių 100 000 gyventojų – 232, t. y. maždaug 2,5 karto daugiau už Europos Sąjungos šalių vidurkį (Sakalauskas ir kt., 2020). Pažymėtina, jog remiantis Eurostat turimais duomenimis, 2020 m. ir 2021 m. Lietuvoje 100 000 gyventojų tenkantis kalinių skaičius nesiekė 200, tačiau tai yra beveik 2 kartus daugiau už Europos Sąjungos šalių vidurkį (Eurostat kalėjimų statistika, 2023 metų duomenys). Gintautas Sakalauskas teigia, jog be abejo, būtina reaguoti į asmenų daromas nusikalstamas veikas, tačiau vertėtų reakciją nukreipti kuo įmanoma pozityvesne visuomenei ir nuteistajam linkme (Sakalauskas, 2010). Svarbu suvokti, kad įkalinimas tam tikrais sunkaus nusikalstamo elgesio atvejais vis dar neišvengiama priemonė, tačiau dažniausiai neturi jokio resocializacijos poveikio, ypač jei jo turinį sudaro paprastas „atsėdėjimas“ be jokio sisteminio, tikslinio ir kokybiško integracinio pobūdžio priemonių taikymo (Sakalauskas ir kt., 2020). Atsižvelgiant į tai, svarbu mažinti laisvės atėmimo vietose esančių asmenų skaičių ir skatinti efektyvesnę nuteistų asmenų resocializacijos procesą (Nikartas, 2018).

Reaguojant į tarptautinius teisės aktus ir rekomendacijas bei siekiant mažinti įkalinimų skyrimo atvejų skaičių, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. vasario 21 d. nutarimu, kuriame aptarta to meto įkalinimų situacija bei probacijos praktika užsienio valstybėse, buvo patvirtinta probacijos sistemos Lietuvoje koncepcija (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos ir probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“, 2007). Remiantis minėtu nutarimu, 2011 m. gruodžio 22 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (toliau - Probacijos įstatymas). Būtent minėtas įstatymas, Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau - Baudžiamasis kodeksas) ir teismų praktika padeda įgyvendinti minėtos koncepcijos tikslus.

Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, jog įstatymų leidėjas, naudodamasis plačia diskrecija spręsti valstybės baudžiamosios politikos klausimus, baudžiamajame įstatyme nustatytu teisiniu reguliavimu turi sudaryti prielaidas teismui, atsižvelgus į visas bylos aplinkybes, nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui paskirti teisingą bausmę, be kita ko, išimtiniais atvejais paskirti švelnesnę, negu įstatymo numatyta, bausmę. Baudžiamajame įstatyme taip pat gali būti numatyta galimybė teismui atidėti paskirtos bausmės vykdymą, kai tai yra teisinga atsižvelgiant į padarytos nusikalstamos veikos sunkumą, kaltininko asmenybę, jo baudžiamąją atsakomybę lengvinančias ir kitas bylos aplinkybes (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas, 2020).

Šiame darbe analizuojamas bausmės vykdymo atidėjimo institutas, kurį galima taikyti tik esant įstatymo nurodytoms bausmės vykdymo atidėjimo nuteistajam sąlygoms ir teismui padarius motyvuotą išvadą, kad yra pakankamas pagrindas manyti, jog konkretaus nuteisto asmens bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo. Darbe aptariama bausmės vykdymo atidėjimo instituto samprata ir raida, analizuojamos Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 1-6 dalys, aptariama galimybė bausmės vykdymo atidėjimo institutą taikyti už labai sunkius nusikaltimus, taip pat aptariami baudžiamojo poveikio priemonių ir įpareigojimų nevykdymo atidėjus bausmės vykdymą teisiniai padariniai.

Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijos (Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Nr. R (92)16 dėl Europos visuomeninių sankcijų ir priemonių taisyklių, 1992) skatina taikyti su laisvės atėmimu nesusijusias priemones. Atsižvelgiant į tai, mokslininkai gan dažnai nagrinėja bausmės vykdymo atidėjimo institutą. Šio instituto nagrinėjimas svarbus ir tuo, kad paliečiama labai jautri ir svarbi visuomenei tema – alternatyva laisvės atėmimo bausmės atlikimui. Siekiant įgyvendinti tarptautinius reikalavimus, būtina sukcentruoti didelį dėmesį minėtam baudžiamosios teisės institutui ir jį tobulinti. Atkreiptinas dėmesys, kad Baudžiamojo kodekso 75 straipsnis, kuris reglamentuoja bausmės vykdymo atidėjimą pilnamečiams, buvo septynis kartus keistas, kas irgi parodo šios temos aktualumą. Dažnai apie bausmės vykdymo atidėjimo svarbą pasisako ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, bei teikia svarbius išaiškinimus (pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 13 d., 2019 m. liepos 9 d., 2020 m. gruodžio 15 d., 2023 m. rugsėjo 28 d. ir kt. nutartys). Atsižvelgiant į tai, svarbu šiame rašto darbe apžvelgti bausmės vykdymo atidėjimo institutą įstatymų ir teismų praktikos atžvilgiu.

Darbo originalumas. Kaip minėta aukščiau, teisės mokslininkai dažnai analizuoja ir tyrinėja bausmės vykdymo atidėjimo problematiką, tačiau pastebėtina, kad mokslininkai renkasi apžvelgti tik tam tikras šio instituto rūšis, pvz. arešto bausmės vykdymo atidėjimą, teisingumo principas bausmės vykdymo atidėjimui ir kt. Šiame darbe sistemiškai analizuojamos Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 1, 2, 3, 4, 5 ir 6 dalys, aptiriamos taikymo sąlygos, pateikiama daug teismų praktikos pavyzdžių, analizuojama teorinė ir praktinė problematika. Šis baigiamasis darbas, lyginant su kitais tokio pobūdžio darbais, yra originalus tuo, kad didžiąja dalimi remiamasi naujausia 2023 m. teismų praktika (virš 60 baudžiamųjų bylų), siekiant nuodugniai perteikti į ką atsižvelgia teismai sprenddami ar atidėti bausmės vykdymą ir su kokiomis taikymo problemomis susiduria.

Darbo tikslas. Išanalizuoti bausmės vykdymo atidėjimo pilnamečiams taikymo sąlygas bei su tuo susijusia problematika teismų praktikoje.

Darbo uždaviniai. Šiame darbe keliami tokie uždaviniai:

1. Atskleisti bausmės sąvoką ir tikslus;
2. Atskleisti bausmės vykdymo atidėjimo instituto sampratą ir jo raidą;
3. Išnagrinėti arešto bausmės vykdymo atidėjimo sąlygas bei dalinio ir visiško laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo taikymo sąlygas;
4. Aptarti laisvės atėmimo vykdymo atidėjimą asmenims, nuteistiems už labai sunkų nusikaltimą, taikymo galimybes;
5. Aptarti baudžiamojo poveikių priemonių ir įpareigojimų nevykdymo atidėjus bausmės vykdymą teisinius padarinius;

Objektas. Šio darbo objektas – bausmės vykdymo atidėjimo institutas pilnamečiams.

Tyrimo metodai. Šiame darbe naudojami istorinis (padeda atskleisti, kokios yra bausmės vykdymo atidėjimo instituto ištakos), lingvistinis (taikomas aiškinant sąvokas, teisės normas), loginis – sisteminis (padeda apibendrinti teismų praktiką ir joje pateiktą informaciją), lyginamasis, mokslinės literatūros ir teisės aktų analizės (taikomas analizuojant mokslinę literatūrą bei atitinkamus teisės aktus) metodai.

Svarbiausi šaltiniai. Šiame darbe išanalizuota beveik 100 bylų, iš kurių daugiau kaip 60 bylų yra šių metų teismų nuosprendžiai bei nutartys. Minčių pagrinde semtąsi iš teisės mokslininkų (A. Ambrazevičius, V. Piesliakas, A. Vaišvila, G. Sakalauskas, G. Švedas, R. Drakšas, E. Simanaitytė, J. Levon it kt.) mokslinių publikacijų. Taip pat buvo analizuoti Lietuvos nacionaliniai teisės aktai, t. y. Baudžiamasis kodeksas, Probacijos įstatymas, kiti įstatymai. Be to, nagrinėti ir tarptautiniai teisės aktai, pateikti aktualūs statistiniai duomenys.

1. BAUSMĖS SAMPRATA IR JOS TIKSLAI

Nagrinėjant bausmės vykdymo atidėjimo institutą, svarbu apibrėžti pačios bausmės sampratą bei tikslus.

Pasak Romualdo Drakšo, bausmė tai nubaudimas, nuteistojo teisių ir laisvių apribojimas visuomenės labui (Drakšas, 2004). Kiti autoriai bausmės sampratą aiškina per jos paskirtį, pavyzdžiui, kad pagrindinis bausmės tikslas yra atkurti teisingumą (Bluvšteinas, 1994, Vaišvila, 2000), kiti mano, kad tikslas yra paskirti teisingą bausmę už kaltai padarytą nusikalstamą veiką (V. Piesliakas, 1990), dar kiti yra įsitikinę, kad bausmei, kaip bendrinei sąvokai, turėtų būti keliamas tik vienas tikslas – individuali prevencija (G. Švedas, 2003). Baudžiamojo kodekso 41 straipsnio 1 dalis nurodo, kad bausmė yra valstybės prievartos priemonė, skiriama teismo nuosprendžiu nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą padariusiam asmeniui (Baudžiamasis kodeksas, 2000).

Bausmės tikslai yra numatyti Baudžiamojo kodekso 41 straipsnio 2 dalyje, o būtent:

1) sulaukyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo, t. y. bendroji prevencija, kurios poveikis padaromas baudžiamojo įstatymo, nustatančio nusikalstamą veiką ir bausmę, priėmimu ir paskelbimu, bausmės skyrimu ir atlikimu. (Abramavičius ir kt., 2004; Švedas ir kt., 2020). Tuo tarpu Romualdas Drakšas pažymi, jog bausmės vykdymas gali sukelti nepatogumų kitiems, šalia nusikaltusio asmens esantiems žmonėms, tačiau deklaruoti, kad bausmė bus skiriama siekiant paveikti visiškai su nusikalstama veika nesusijusius asmenis, yra nepriimtina (Drakšas, 2016);

2) nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį, t. y. įvykdyti jo atžvilgiu teisingumą. Bausme siekiama nusikaltimu padarytą žalą kitam asmeniui paversti žalos darymu sau pačiam. Tiesioginė bausmės paskirtis – nuolat įrodinėti nusikaltimą kaip kenkimo sau būdą (Vaišvila, 2004);

3) atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas, t. y. individualioji prevencija. Individualiosios prevencijos poveikis įgyvendinamas konkrečių teisių ir laisvių atėmimu arba ribojimu, arba specialiųjų pareigų nustatymu, kuris turėtų atimti galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas. Taikomų individualių priemonių visuma turi įtikinti asmenį, kad nusikalstamas elgesys yra nepriimtinas, o atlikęs bausmę jis turėtų sugebėti savo gyvenimo tikslų siekti teisėtais būdais ir priemonėmis (Švedas ir kt., 2020). Pažymėtina ir tai, jog skirdamas teisingą bausmę teismas privalo atsižvelgti į tai, ar asmuo yra linkęs daryti naujas nusikalstamas veikas ir ar būtina teisiamam asmeniui skirti bausmę, susijusią su fiziniais suvaržymais (Drakšas, 2016);

4) paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų, t. y. integruoti nusikalstamas veikas padariusius asmenis į visuomenę, įtikinti juos, kad nusikalstamas elgesys visuomenei nepriimtinas. Pažymėtina ir tai, kad šis siekis tiesiogiai susijęs su teisingos bausmės paskyrimu. Tik bausmė, kurios tikslas bus asmens resocializacija, galėtų būti laikoma teisinga. Teisinga bausmė bus nei per švelni (sukurianti nebaudžiamumo jausmą), nei per griežta (žlugdanti nusikalstamą veiką padariusio asmens asmenybę) ir skirta būtent konkrečiam asmeniui, vertinant jį ne tik kaip esamą, bet ir kaip būsimą visuomenės narį (Drakšas, 2016);

5) užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą. Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, jog Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (toliau - Konstitucija) įtvirtintas prigimtinio teisingumo principas suponuoja tai, kad baudžiamajame įstatyme nustatytos bausmės turi būti teisingos. Teisingumo ir teisinės valstybės principai reiškia, kad valstybės taikomos priemonės turi būti adekvačios nusikalstamoms veikoms, už kurias jos nustatytos. Pažymėta ir tai, kad už nusiklastomas veikas negalima nustatyti tokių bausmių ir tokių jų dydžių, kurie būtų akivaizdžiai neadekvatūs nusikalstamai veikai ir bausmės paskirčiai (Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas).

Pažymėtina, jog „teisingumo ir teisinės valstybės principai reiškia, kad valstybės taikomos prievartos priemonės turi būti adekvačios siekiamam tikslui. Baudžiamojo įstatymo taikymas turi užtikrinti proporcingą, nuolatinį ir teisingą atsaką sunkiems teisinių gėrių pažeidimams, kad viešai patvirtintų baudžiamojo įstatymo normų laikymosi būtinumą“ (Kauno apygardos teismo 2013 m. balandžio 24 d. nutartis). Taip Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje baudžiamojoje byloje, aiškindamas teisingos bausmės sampratą, pažymėjo, jog „Baudžiamojo Kodekso 54 straipsnio 3 dalis nustato, kad jeigu straipsnio sankcijoje nustatytos bausmės paskyrimas aiškiai prieštarautų teisingumo principui, teismas, vadovaudamasis bausmės paskirtimi, gali motyvuotai paskirti švelnesnę bausmę. Šis bausmės švelninimo pagrindas sietinas su aplinkybių, apibūdinančių nusikalstamos veikos pavojingumą ir šią veiką padariusį asmenį, visumos vertinimu bei išvada, kad bendros bausmės skyrimo taisyklės nėra pakankamos teisingumo principui įgyvendinti ir teisingai bausmei paskirti.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 31 d. nutartis). Pabrėžtina ir tai, kad teisingumo principo įgyvendinimas glaudžiai siejasi su skiriamos kaltininkui bausmės proporcingumu. Teisingumas visų pirma reiškia įstatymo nustatytą optimalų, pataisymui reikalingą bausmės rūšį ir dydį. Kartu jis suprantamas ir kaip interesų vienybės išlaikymas, ir iš to suponuojamas teiginys, kad už padarytas nusikalstamas veikas skiriamos poveikio

priemonės turi būti proporcingos (adekvačios) teisės pažeidimui, turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau, negu reikia šiems tikslams pasiekti (Drakšas, 2004).

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą, teismai atlieka detalę aplinkybių bei asmens charakteristikos analizę ir teisinį vertinimą, siekiant paskirti teisingą ir proporcingą bausmę, kuri atitiktų minėtus tikslus. Individualizuojant bausmę būtina remtis bausmės skyrimo pagrindais, kurie tiesiogiai nurodyti Baudžiamojo kodekso 54 straipsnyje, t. y. atkreipti dėmesį į padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį, kaltės formą ir rūšį, padarytos nusikalstamos veikos motyvus ir tikslus, nusikalstamos veikos stadiją, kaltininko asmenybę, asmens kaip bendrininko dalyvavimo darant nusikalstamą veiką formą ir rūšį, atsakomybę lengvinančias bei sunkinančias aplinkybes ir nusikalstama veika padarytą žalą. Apie tai ne kartą pasisakė ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, teigdamas, jog skiriama bausmė turi būti proporcinga padarytai nusikalstamai veikai, t. y.:

(a) bausmė už nusikalstamą veiką turi atitikti tos veikos pavojingumo pobūdį ir laipsnį, būtina atsižvelgti ir į nuteistojo asmenybės savybes, jo elgesį prieš nusikalstamos veikos padarymą, nusikalstamos veikos darymo metu ir po jos;

(b) privalu suvokti nuo nusikaltimo nukentėjusių asmenų teisėtus interesus, siekti juos saugoti ir baudžiamajame įstatyme numatytais priemonėmis ginti.

Svarbu nepamiršti, kad teisingumas gali būti įgyvendintas tik užtikrinant tam tikrą interesų pusiausvyrą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 15 d. nutartis).

Vytautas Piesliakas susistemino bausmės individualizavimą į 3 punktus, kurie patvirtina bei papildo Baudžiamojo kodekso 54 straipsnyje numatytas nuostatas, o būtent:

1) bausmė skiriama pagal Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnio, numatančio atsakomybę už padarytą nusikalstamą veiką;

2) teismas vadovaujasi Baudžiamojo kodekso bendrosios dalies nuostatomis;

3) skirdamas bausmę teismas įvertina nusikalstamos veikos motyvą ir tikslą, nusikalstamos veikos stadiją, kaltininko asmenybę, asmens kaip bendrininko dalyvavimo darant nusikalstamą veiką formą ir rūšį, atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes (Piesliakas, 2008).

Kalbant apie bausmės skyrimą, būtina paminėti ir tokį svarbų aspektą kaip teisėjo nuožiūra. Svarbu pabrėžti, kad gyvenimo lygis nesustabdomai keičiasi, kas tiesiogiai veikia visuomenės socialinius santykius, todėl įstatymų leidėjas gali susidurti su tam tikromis reglamentavimo problemomis. Atsižvelgiant į tai, akivaizdu, kad neįmanoma numatyti visą galimų nusikalstamų veikų padarymo būdų spektrą, todėl šias spragas

kiekvienam individualiam atveju gali užpildyti teisėjo suvokimas ir turimos žinios. Pastebėtina ir tai, kad bausmės skyrimo ir individualizavimo atveju, įstatymų leidėjas negali numatyti visų įmanomų nusikalstamų veikų bei jų subjektų asmenybes, todėl situacijos vertinimas tam tikra dalimi yra paliekama teisėjo nuožiūrai (Gumuliauskas, 2004).

Apibendrinant, teisės mokslininkai skirtingai apibūdina bausmės sampratą, tačiau autorės nuomone, bausmė – tai valstybės prievartos priemonė, kuria apribojamos tam tikros asmens teisės bei siekiama įgyvendinti bausmės tikslų visumą. Pastebėtina, jog bausmės paskirtis užtikrinama įgyvendinus tarpusavyje koreliuojančių tikslų kompleksą. Taip pat remiantis teisingumo ir proporcingumo principais, skirdamas bausmę teismas turi atsižvelgti į padarytos nusikalstamos veikos pavojingumą, kaltės formą ir rūšį, nusikalstamos veikos motyvą, tikslus, stadiją, atsakomybę sunkinančias ir lengvinančias aplinkybes.

2. BAUSMĖS VYKDYMO ATIDĖJIMO INSTITUTAS IN GENERE

2.1. Bausmės vykdymo atidėjimo samprata

Analizuojant Baudžiamojo kodekso 75 straipsnį bei bausmės sampratą suprantame, kad bausmės vykdymo atidėjimo institutas yra bausmės realizavimo forma, bausmės individualizavimo nuteistajam galimybė (Simanaitytė, 2016), kurią galime taikyti tik esant Baudžiamojo kodekso 75 straipsnyje nustatytoms sąlygoms.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad baudžiamajai atsakomybei taikyti baudžiamojo įstatymo nuostatų sistema orientuoja teismą taikyti nuteistajam realią laisvės atėmimo bausmę tik kaip paskutinę priemonę ir pagal suteiktos diskrecijos ribas svarstyti galimybę apsiriboti alternatyviomis teisinėmis priemonėmis. Bausmės vykdymo atidėjimo institutas yra viena iš baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo formų, be to, tai vienas efektyviausių racionalios baudžiamosios politikos instrumentų, leidžiančių kontroliuoti nusikalstamas veikas padariusių asmenų elgesį laisvėje, neardant jų socialinių ir ekonominių ryšių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 20 d. nutartis).

Nagrinėjant Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo (toliau – Konstitucinis teismas) praktiką pastebima, kad pagal Konstituciją įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į nusikalstamų veikų pavojingumą, mastą, nusikalstamumo prevencijos prioritetus ir kitas reikšmingas aplinkybes, turi plačią diskreciją spręsti valstybės baudžiamosios politikos, konkrečių veikų kriminalizavimo, baudžiamosios atsakomybės diferencijavimo klausimus, be kita ko, nustatyti bausmių skyrimo ir vykdymo teisinį reguliavimą. Tai darydamas, įstatymų leidėjas turi paisyti iš konstitucinių teisinės valstybės ir teisingumo principų kylančių reikalavimų, kad baudžiamajame įstatyme nustatyta bausmių sistema būtų darni, stabili ir subalansuota, kad už nusikalstamas veikas būtų nustatytos tokios bausmės ir tokie jų dydžiai, kurie būtų adekvatūs nusikalstamai veikai ir bausmės paskirčiai, kad bausmės ir jų dydžiai būtų diferencijuojami atsižvelgiant į nusikalstamų veikų pavojingumą (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. kovo 18 d. nutarimas).

Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (toliau - Bausmių vykdymo kodeksas) 1 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad bausmių vykdymo įstatymų paskirtis – „nustatyti tokią bausmės vykdymo tvarką, kad atlikęs bausmę nuteistasis savo gyvenimo tikslų siektų teisėtais būdais ir priemonėmis“ (Bausmių vykdymo kodeksas, 2002). Taip, nors ir netiesiogiai, bausmių vykdymo sistemai iškeliami nuteistųjų resocializacijos ir integracijos tikslai.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstyta, įstatymų leidėjas, atliekantis aukščiau minėtas pareigas, reglamentuoja bausmės vykdymo atidėjimo institutą. Bendriausia prasme, bausmės vykdymo atidėjimas tai, visų pirma, baudžiamosios teisės bendrosios dalies institutas, kuris leidžia asmeniui, nuteistam arešto ar laisvės atėmimo bausme ir atitinkančiam įstatymo numatytas sąlygas, atidėti bausmės vykdymą.

Pastebėtina, jog kai kurie mokslininkai bausmės vykdymo atidėjimo institutą tapatina su bausmės švelninimu. Antai, Romualdas Drakšas teigia, kad “bausmės vykdymo atidėjimo klausimas sprendžiamas skiriant bausmę. Tai yra bausmės vykdymo atidėjimas, kaip ir bausmės švelninimas, priklauso bausmės skyrimo procesui, todėl teigti, kad bausmės švelninimas ir bausmės vykdymo atidėjimas yra visiškai skirtingi ir nesusiję institutai, nebūtų absoliučiai teisinga bei tikslu” (Drakšas, 2020). Autorius mano, kad bausmės vykdymo atidėjimo bei bausmės švelninimo turinys yra labai panašus, kadangi bausmės švelninimo ir bausmės vykdymo atidėjimo esmė yra nuteistojo padėties švelninimas, lyginant su konkrečioje Baudžiamojo kodekso normoje numatytomis sankcijos ribomis. Būtent dėl to autorius mano, jog atidedamas bausmės vykdymą, teismas faktiškai palengvina nuteistojo padėtį ir skiria švelnesnę, nei numatyta straipsnio sankcijoje už padarytą nusikalstamą veiką, bausmę ir kad Baudžiamojo kodekso 54 straipsnio 3 dalyje numatytas švelnesnės bausmės skyrimas iš dalies apima ir bausmės vykdymo atidėjimą (Drakšas, 2020).

Šio darbo autorės nuomone, bausmės vykdymo atidėjimo institutą negalime tapatinti su bausmės individualizavimu, kadangi apie paskirtos bausmės vykdymo atidėjimą teismai sprendžia tik po to, kai visapusiškai paskiria teisingą ir proporcingą bausmę. Nors pirmoje dalyje buvo minėta apie bausmės individualizavimo svarbą, tačiau be teisingai paskirtos bausmės jos atidėjimas neįmanomas. Pažymėtina, kad bausmės vykdymo atidėjimas galimas tik po bausmės paskyrimo, todėl atvejai, kai prieš skiriant bausmę teismai nusprendžia, kad privalu ją atidėti, ko rezultate ieškoma būdų paskirti būtent tokią bausmę, kurią galima būtų atidėti, iškreipia procesą bei prieštarauja pagrindinėms baudžiamosios teisės idėjoms. Šiuo klausimu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, jog taikant Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio nuostatas, teismai atlieka tokius veiksmus:

(a) vadovaudamasis bendraisiais bausmės skyrimo pagrindais teismas įvertina nusikaltimo pobūdį ir jo pavojingumo laipsnį, kaltininko asmenybę, atsakomybę sunkinančias ir lengvinančias aplinkybes, kitas Baudžiamojo kodekso 54 straipsnyje

numatytas aplinkybes ir, atsižvelgdamas į aplinkybių visumą, parenka sankcijoje numatytą bausmės rūšį ir dydį, tinkamiausią bausmės tikslams pasiekti;

(b) nustatęs Baudžiamojo kodekso 75 straipsnyje numatytas sąlygas, teismas šias aplinkybes įvertina dar kartą, sprenddamas, ar bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 15 d. kasacinė nutartis).

Pastebima, kad praktikoje bausmės vykdymo atidėjimas tapatinamas su kitais baudžiamosios teisės institutais, todėl tikslinga apžvelgti tų teorijų pagrįstumą.

Kai kurie teisės mokslininkai linkę tapatinti bausmės vykdymo atidėjimo institutą su baudžiamojo poveikio priemonėmis (Abramavičius, 2001). Pažymėtina, kad Baudžiamojo kodekso 67 straipsnio 1 dalis numato, jog baudžiamųjų poveikio priemonių tikslas yra padėti įgyvendinti bausmės paskirtį. Taip pat Baudžiamojo kodekso 75 straipsnis numato, kad esant bausmės vykdymo atidėjimui, teismas sprendžia dėl baudžiamojo poveikio priemonių taikymo. Atsižvelgiant į visą tai, negalime tapatinti bausmės vykdymo atidėjimo ir baudžiamojo poveikio priemonių. Nors šie du institutai tarpusavyje yra glaudžiai susiję, tačiau baudžiamojo poveikio priemonės yra pagalbinio pobūdžio, kai siekiama tinkamai įgyvendinti bausmės vykdymo atidėjimo tikslus. Šioje vietoje galime taip pat išžvelgti, kad bausmės vykdymo atidėjimo institutas yra savarankiškas, kurį teismai taiko atsižvelgiant į įstatymo nuostatas bei savo vidinį įsitikinimą, tuo tarpu baudžiamojo poveikio priemonės skiriamos išimtinai remiantis įstatymu.

Praktikoje taip pat pastebima, kad bausmės vykdymo atidėjimas kartais yra tapatinamas su atleidimu nuo bausmės institutu. Šį teiginį gali paneigti pats Baudžiamojo kodekso X skyriaus pavadinimas, t. y. „Bausmės vykdymo atidėjimas ir atleidimas nuo bausmės“. Vien tik analizuojant pavadinimo struktūrą pastebima, kad šie du institutai nėra išplaukiantys vienas iš kito, o atvirkščiai tai du atskiri vienetai, savarankiškai egzistuojantys vienas šalia kito. Neneigiama, kad bausmės vykdymo atidėjimas ir atleidimas nuo bausmės turi tam tikrų panašumų, tačiau tie panašumai nėra pakankami, kad galėtume tapatinti minėtus du institutus. Vienas iš didžiausių skirtumų yra užkoduotas šių institutų paskirtyje ir plačiai susijęs su bausmės tikslais, t. y. teismas skiria teisingą bausmę, tačiau atideda bausmės vykdymą, kai yra įsitikinęs, kad bausmės tikslai gali būti pasiekti ir realiai neatliekant bausmės, tuo tarpu atleidimas nuo bausmės taikomas tada, kai objektyviai bausmė negali būti atliekama arba bausmės tikslai nebus pasiekti.

Analizuojant bausmės vykdymo atidėjimo institutą ir jo reglamentavimą, pastebimi tam tikri prieštaravimai ir Baudžiamajame kodekse. Svarbu pažymėti, kad Baudžiamojo kodekso 55 straipsnis numato, kad asmeniui, pirmą kartą teisiama už nesunkų ar apysunkį nusikaltimą, teismas paprastai skiria su areštu ir laisvės atėmimu nesusijusią bausmę, tuo tarpu areštas ir laisvės atėmimo bausmė šių kategorijų asmenims skiriama tik esant pakankamai motyvų, kad tik areštas arba laisvės atėmimo bausmė tuo atveju bus teisinga. Tačiau praktikoje pastebima, kad kartais teismai pirmą kartą teisiama asmeniui skiria areštą arba laisvės atėmimą ir iš karto taiko paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimą, tuo pačiu paneigiant Baudžiamojo kodekso 55 straipsnio nuostatas. Šioje vietoje svarbu akcentuoti, kad skiriant arešto arba laisvės atėmimo bausmę ir vėliau atidedant jos vykdymą, būtina pagrįsti atitinkamais motyvais. Remiantis Baudžiamojo kodekso 55 straipsniu, suprantame, kad areštas arba laisvės atėmimo bausmė skiriama tada, kai kitos bausmės rūšys bus nepakankamos bausmės tikslams pasiekti. Tuo tarpu pagal Baudžiamojo kodekso 75 straipsnį paskirta bausmė atidedama, kai teismas nusprendžia, kad bausmės tikslai bus pasiekti nevykdant arešto ar laisvės atėmimo bausmės. Taip pat Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad ydinga yra praktika, kai teismas, nustatęs, kad pagal įstatymo reikalavimus kaltininkui turi būti skiriama lengvesnė negu laisvės atėmimo bausmė, ir, tai konstatavęs nuosprendyje, kartu nurodo, kad paskyrus lengvesnę negu laisvės atėmimo bausmę nebūtų galima pritaikyti Baudžiamojo kodekso 75 straipsnį. Tokiais atvejais iškreipiama bausmės vykdymo atidėjimo instituto esmė, paskirtis, neišnaudojamos kitos baudžiamajame įstatyme įtvirtintos humaniško, teisingo nubaudo galimybės. Taigi yra pagrindas manyti, kad toks motyvavimas pažeidžia konstitucinius teisinės valstybės, proporcingumo ar kitus principus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 15 d. apžvalga).

Svarbu paminėti, kad bausmės vykdymo atidėjimas yra taip pat vienas iš probacijos išraiškos būdų, t. y. kai nuteistasis asmuo realios laisvės atėmimo bausmės neatlieka, jis yra atitinkamų probacijos institucijų žinioje, kurios teikia reikalingą asmeninę ar socialinę pagalbą.

Pažymėtina, jog probacija tai baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma, kurią sudaro bausmės vykdymo atidėjimas bei lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų, taikoma nusikaltimą padariusiam asmeniui kaip lygtinio pobūdžio alternatyva paskirtai laisvės atėmimo bausmei ir vykdoma taikant nuteistojo priežiūrą ir teikiant jam socialinę paramą (Sakalauskas, 2012). Probacijos įstatymo 2 straipsnio 5 dalis probaciją apibūdina kaip sąlyginę alternatyvą paskirtai laisvės atėmimo bausmei (bausmės vykdymo atidėjimas ir

lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų), kurios metu vykdoma probuojamojo priežiūra. Probacijos įstatymu buvo siekiama sukurti veiksmingą probacijos sistemą, „orientuotą į asmenų pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos valdymą, sudarančią sąlygas užtikrinti visuomenės saugumą, mažinti nusikalstamų veikų recidyvus ir laisvės atėmimo vietose esančių asmenų skaičių“ (Probacijos įstatymo projekto aiškinamasis raštas, 2010).

Atkreiptinas dėmesys, jog probacija ir bausmės vykdymo atidėjimas nėra tapačios sąvokos (Mackevičius, 2011). Paminėtina, kad 1965 m. Europos Tarybos Ministrų Komiteto priimta rezoliucija Nr. (65) 1 „Dėl bausmės vykdymo atidėjimo, probacijos ir kitų alternatyvų laisvės atėmimo bausmei“, kurioje probacija ir bausmės vykdymo atidėjimas yra atriboti. Be to, kaip jau buvo minėta anksčiau, bausmės vykdymo atidėjimas yra viena ir probacijos realizavimo formų.

Taigi, bausmės vykdymo atidėjimo institutas yra bausmės realizavimo bei probacijos forma, kuria siekiama jau minėtų bausmės skyrimo tikslų. Tokiu būdu siekiama parodyti nuteistajam, kad yra galimos kitos gyvenimo perspektyvos bei skatina asmenį pasitaisyti, pakeisti savo požiūrį į gyvenimą, atgrasyti nuo kitų nusikalstamų veikų padarymo.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat pabrėžia, jog „nors Baudžiamajame kodekse imperatyviai ir nenurodyta, kad bausmės vykdymo atidėjimas netaikytinas tada, kai asmuo jo bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu padaro naują nusikalstamą veiką, tačiau teismų praktikoje yra konstatuojama, kad tokiu atveju iš esmės nebelieka prielaidų išvadai, jog bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 15 d. apžvalga). Minėtus argumentus Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pakartojo ir vėlesniais metais, taip pat „tais atvejais, kai asmuo nusikalstamą veiką padarė žinodamas, kad laisvės atėmimo bausmės vykdymas jam jau yra atidėtas, laikytina, kad jis yra informuotas ir žino, kad ne tik nusikalstamų veikų, bet ir administracinių teisės pažeidimų padarymas gali lemti bausmės vykdymo atidėjimo panaikinimą. Tokiam asmeniui bausmės vykdymo atidėjimas gali būti taikomas tik išimtiniais atvejais, motyvuojant ir atsižvelgiant į padarytų nusikaltimų padarymo aplinkybes bei kaltininko asmenybę, teismui konstatavus, kad bylos aplinkybių visuma neleidžia abejoti, kad laisvės atėmimo bausmė realiai gali būti neatliekama, o kilus dėl to pagrįstų abejonių šis institutas neturi būti taikomas“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis).

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą, bausmės vykdymo atidėjimas yra savarankiškas institutas, turintis aiškiai apibrėžtą vietą baudžiamojoje teisėje, tačiau tuo pačiu keliantis

nemažai probleminių aspektų, kurių aiškinimas būtinas per teismų formuojamą praktiką. Įvertinus visą tai galima daryti išvadą, jog bausmės vykdymo atidėjimu (kaip bausmės realizavimo bei probacijos forma) siekiama asmens resocializacijos. Pažymėtina, kad reikšminga ne asmens atskirtis nuo visuomenės, o bandymas jį integruoti į visuomeninį gyvenimą. Toks sprendimas turi būti siejamas ir suprantamas ne kaip bausmės išvengiamumo galimybė, o kaip sėkmingos integracijos į visuomenę prielaida (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 20 d. nutartis).

2.2. Bausmės vykdymo atidėjimo instituto raida

Šio instituto ištakas galime pastebėti XIX a. pabaigoje, kai Prancūzijos baudžiamajame įstatyme buvo įtvirtinta galimybė asmeniui, kuris niekada prieš tai nebuvo nuteistas laisvės atėmimo bausme, sustabdyti bausmės vykdymą. Taip pat buvo skiriamas bandomasis laikotarpis, kurio trukmė negalėjo būti ilgesnė nei penkeri metai. Pažymėtina, kad tuo metu galiojusiame įstatyme nebuvo numatytas nuteistųjų stebėjimas bandomo laikotarpio metu, o praėjus nustatytam terminui, teismumas automatiškai išnykdavo (Drakšienė, 2007).

Kalbant apie bausmės vykdymo atidėjimo raidą Lietuvoje, pažymėtina, kad minėtas institutas nėra nepriklausomas Lietuvos baudžiamąjo kodekso naujovė. Dar 1928 m. Lygtinio nuteisimo įstatymas reglamentavo, kad teismo sprendimu „asmuo gali būti lygtinai atleistas nuo baudos, arešto, atidavimo į drausmės auklėjamąją įstaigą, paprasto kalėjimo, jei dėl savo asmens ir būdo savybių, arba dėl paties nusikaltimo darbo rūšies ir jo motyvų bei aplinkybių, duoda vilties, kad ateityje dorai gyvens ir daugiau nebusikals“. Taip pat buvo aiškiai apibrėžtas taip vadinamas bandomasis laikotarpis, t. y. vienerių iki penkerių metų. Pagal tuo metu galiojusį reglamentavimą, teismas galėjo skirti gyvenimo būdo ar gyvenamosios vietos suvaržymus bei globą (Drakšienė, 2007).

Pažymėtina, kad 1961 m. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamąjo kodekso 46 straipsnis taip pat reglamentavo lygtinį nuteisimą. Remiantis minėto kodekso nuostatomis, skirdamas laisvės atėmimo ar pataisos darbų bausmę, teismas, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes ir kaltininko asmenybę, įsitikinęs, jog netikslinga, kad kaltininkas atliktą paskirtą bausmę, gali nutarti lygtinai netaikyti kaltininkui bausmės, būtinai nurodydamas nuosprendyje lygtinio nuteisimo motyvus (Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas, 1961). 1982 m. pakeitimų metu buvo pakeistas ir šio straipsnio pavadinimas, kuris skambėjo „Nuosprendžio vykdymo atidėjimas“. Šiuo atveju teismas nutaria nevykdyti nuosprendžio, jeigu per teismo

nustatytą bandomąjį (nuo vienerių iki penkerių metų) laiką nuteistasis nepadarys naujo tokios pat rūšies arba ne lengvesnio nusikaltimo. Be to, Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso 47 straipsnis numatė nuosprendžio vykdymo atidėjimo kariui arba karo prievolinkui karo metu (Simanaitytė, 2016).

Vėlesnė Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso redakcija numatė 47¹ straipsnį, kuris reglamentavo iš pradžių nepilnamečių, bet vėliau apamai bausmės vykdymo atidėjimą. Būtent taip yra pavadintas galiojančio Baudžiamojo kodekso 75 straipsnis

Atkreiptinas dėmesys, jog nepriklausomos Lietuvos Baudžiamojo kodekso 75 straipsnis buvo keistas net septynis kartus. 2000 m. Baudžiamasis kodeksas jau numatė bausmės vykdymo atidėjimo institutą, tačiau vadinosi jis „Baudos, arešto ar laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimas“, kuris atitinkamai numatė galimybę atidėti baudos, arešto bei laisvės atėmimo bausmės vykdymą. Nuo 2003 m. Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio pavadinimas buvo pakeistas į „Bausmės vykdymo atidėjimas“ ir 2004 m. įstatymu Nr. IX-2314 buvo panaikinta galimybė bausmės vykdymo atidėjimą taikyti asmeniui, padariusiam baudžiamąjį nusižengimą, taip pat atidėti baudos bei arešto bausmės vykdymą. 2007 m. įstatymu Nr. X-1233 buvo pakeista 2000 m. Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 2 dalis ir joje numatyta, kad „atidėdamas bausmės vykdymą, teismas paskiria nuteistajam šio kodekso IX skyriuje numatytą baudžiamojo poveikio priemonę ir (ar) vieną ar kelis iš šių įpareigojimų <...> (Švedas ir kt., 2017). 2012 m. įstatymu Nr. XI-1861 išplėstos bausmės vykdymo atidėjimo taikymo asmeniui, nuteistam laisvės atėmimu už vieną ar kelis nesunkius ar apysunkius tyčinius nusikaltimus ne daugiau kaip ketveriems metams, ribos. Anksčiau minėto instituto taikymas buvo numatytas tik tada, kai asmenys būdavo nuteisti ne daugiau kaip 3 metams už aukščiau minėtus nusikaltimus. Šiuo pakeitimu taip pat nustatytas naujas bausmės vykdymą skiriamų pareigų sąrašas (minėtas pakeitimas buvo susijęs su Probacijos įstatymo įsigaliojimu). 2015 m. įstatymu Nr. XII-1554 buvo išplėstos bausmės vykdymo atidėjimo taikymo ribos, numatant galimybę jį taikyti ir sunkius nusikaltimus padariusiems asmenims, tačiau 2017 m. įstatymu XIII-653 minėta galimybė buvo panaikinta, todėl bausmės vykdymo atidėjimas buvo galimas tik nuteistiems laisvės atėmimu ne daugiau kaip šešeriems metams už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus arba ne daugiau kaip ketveriems metams už vieną ar kelis nesunkius ar apysunkius tyčinius nusikaltimus. Priėmus 2019 m. įstatymą Nr. XIII-2263, bausmės vykdymo atidėjimas vėl gali būti taikomas ir nuteistiems arešto bausme. Taip pat numatytą dalinio laisvės atėmimo

galimybė už sunkių nusikaltimų padarymą, išskyrus sunkius nusikaltimus, numatytus Baudžiamojo kodekso XV, XVI, XVIII, XX, XXI, XXIII, XXXIII, XXXV, XXXVII, XLIV skyriuose. Šios išimtys įstatymo leidėjo nuomone, pagal savo pobūdį yra nesuderinamos su bausmės vykdymo atidėjimo taikymu (pavyzdžiui, nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai, nusikalstamos veikos žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, nusikaltimai visuomenės saugumui, nusikalstamos veikos, susijusios su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingosiomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis) (Marcinauskaitė, 2019). Autorės nuomone, šis pakeitimas tiesiogiai siejamas su siekiu mažinti įkalintųjų skaičių bei trumpinti skiriamas laisvės atėmimo bausmes. Kaip jau buvo minėta, galimybė taikyti bausmės vykdymo atidėjimą už sunkius nusikaltimus buvo numatyta ir 2015 m. įstatyme Nr. XII-1554, tuo tarpu 2017 m. įstatymu Nr. XIII-653 bausmės vykdymo atidėjimas už sunkius nusikaltimus buvo išvis panaikintas ir paliktas tik neatsargių ar tyčinių nesunkių nusikaltimų atžvilgiu (Marcinauskaitė, 2019). Aiškinamajame rašte šis sprendimas buvo motyvuotas tuo, jog tokiu reglamentavimu sudaromos sąlygos sunkius nusikaltimus padariusiems asmenims išvengti realios laisvės atėmimo bausmės (Bakas, Aiškinamasis raštas, 2017). Nurodoma ir tai, kad taikant bausmės vykdymo atidėjimą tyčinius sunkius nusikaltimus padariusiems asmenims, bausmės tikslai nebus pasiekti, t. y. asmuo padaręs nusikalstamą veiką nesijaučia nubaustas, neapribojama galimybė daryti naujas nusikalstamas veikas, neužtikrinamas teisingumo principo įgyvendinimas. (Bakas, Aiškinamasis raštas, 2017). Tačiau 2019 m. įstatyme Nr. XIII-2263 matomas tam tikras kompromisas, suderinimas tarp dviejų skirtingų pozicijų t. y. 75 straipsnis numato galimybę atidėti bausmės vykdymą už tam tikrus sunkius nusikaltimus, tačiau toks atidėjimas yra dalinis, kaltinamasis turi būti nuteistas laisvės atėmimu ne ilgiau kaip penkeriems metams, taip pat įstatymų leidėjas įtvirtino tam tikras nusikaltimų rūšis, kurios nesuderinamos su bausmės vykdymo atidėjimu.

Be to, atsirado intensyvios priežiūros taikymo galimybė arešto, visiško arba dalinio bausmės vykdymo atidėjimo atveju. Pažymėtina, kad įstatyme tiesiogiai nėra įtvirtinti kriterijai, kuriais remiantis teismas galėtų spręsti dėl intensyvios priežiūros paskyrimo, todėl aktuali yra Baudžiamojo kodekso 54 straipsnio 2 dalis ir bausmės tikslai. Atsižvelgiant į šiuos du aspektus, teismas sprendžia dėl intensyvios priežiūros paskyrimo nuteistajam.

Apibendrinant daroma išvada, jog Baudžiamojo kodekso 75 straipsnis buvo septynis kartus keistas ir pildytas (t. y. dažniausiai keistas/pildytas Baudžiamojo kodekso

bendrosios dalies straipsnis), keitėsi ir bausmių rūšys, kurios gali būti atidėdamos (pavyzdžiui, šiuo metu galiojančiame Baudžiamajame kodekse nėra numatytos galimybės atidėti baudos bausmės vykdymo atidėjimą). Pažymėtina, kad 2020 m. Baudžiamojo kodekso 75 straipsnį papildė naujovė, t. y. galimybė taikyti intensyvią priežiūrą nuteistiesiems, kuriems yra atidėtas arešto arba laisvės atėmimo bausmės vykdymas. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad atsirado galimybė iš dalies atidėti laisvės atėmimo bausmės vykdymą už sunkių nusikaltimų padarymą, išskyrus sunkius nusikaltimus, numatytus Baudžiamojo kodekso XV, XVI, XVIII, XX, XXI, XXIII, XXXV, XXXVII, XLIV skyriuose.

3. SKIRTINGŲ BAUSMIŲ VYKDYMO ATIDĖJIMO SĄLYGŲ ANALIZĖ

3.1. Arešto bausmės vykdymo atidėjimo analizė

Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 1 dalis numato, jog „asmeniui, pirmą kartą nuteistam arešto bausme, teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą nuo trijų mėnesių iki vienerių metų ir paskirti jam intensyvią priežiūrą – nuteistojo buvimo vietos pagal nustatytą laiką kontrolę elektroninio stebėjimo priemonėmis. Nuteistojo buvimo vietą ir laiką nustato teismas. Kartu su intensyvia priežiūra teismas gali paskirti nuteistajam vieną ar kelias tarpusavyje suderintas šio kodekso IX skyriuje numatytas baudžiamojo poveikio priemones ir (ar) šio straipsnio 5 ir 6 dalyse nustatytas pareigas.“

Analizuojant minėto straipsnio pokyčius pastebėta, kad šiuo metu galiojančioje Baudžiamojo kodekso redakcijoje bausmės vykdymo atidėjimas kai yra paskirta arešto bausmė, galimas tik pirmą kartą nuteistam minėta bausme. Ši formulotė gali būti kritikuojama, kadangi iki galo nebuvo aišku, ką turėjo omenyje įstatymo leidėjas, reglamentuodamas „pirmą kartą“, t. y. faktiškai pirmą kartą nuteistam arešto bausme, ar išnykus teistumui ši nuostata irgi gali būti taikoma. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suvienodino praktiką, tuo pačiu įnešė daugiau aiškumo, pasakęs, kad „pirmą kartą“ nuteisiamu arešto bausme laikytinas asmuo, anksčiau nuteistas šia bausme, t. y. apkaltinamuoju nuosprendžiu jam nebuvo paskirta arešto bausmė, arba nors nuosprendžiu tokia bausmė ir buvo paskirta, tačiau iki naujo nusikaltimo padarymo teistumas jam išnykęs arba nustatyta tvarka panaikintas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 16 d. nutartis).

Atkreiptinas dėmesys, kad kitose minėto straipsnio dalyse reglamentavimas yra formuluojamas be žodžių junginio „pirmą kartą“. Šios galiojančios normos nenustato, kiek kartų gali būti taikomas bausmės vykdymo atidėjimo institutas. Tačiau šioje vietoje derėtų vertinti instituto taikymo sąlygų visumą ir pabrėžti, kad teismai, taikydami bausmės vykdymo atidėjimo institutą, privalo vertinti aplinkybių visumą, todėl darbo autorės nuomone, instituto kartotinis taikymas yra individualus bei galimas tik išimtiniais atvejais. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra atkreipęs dėmesį, jog Baudžiamojo kodekso 75 straipsnyje nėra nurodytas draudimas taikyti bausmės vykdymo atidėjimą ir tais atvejais, kai naujas nusikaltimas padaromas bausmės, paskirtos už ankstesnį nusikaltimą, vykdymo atidėjimo metu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 13 d. nutartis). Atsižvelgiant į tai, bausmės vykdymo atidėjimas yra išimtinė bausmės realizavimo forma ir galima tada, kai bylos aplinkybių visuma neleidžia abejoti, kad

laisvės atėmimo bausmė realiai gali būti neatliekama. Akivaizdu, kad kilus dėl to pagrįstų abejonų, šis institutas neturi būti taikomas.

Taip pat, kaip jau minėta, 2020 m. liepos 1 d. Baudžiamojo kodekso redakcijoje naujove laikoma intensyvios priežiūros taikymas. Atkreiptinas dėmesys, jog tarptautiniuose teisės aktuose bei mokslinėse publikacijose naudojamas elektroninio stebėjimo, elektroninio monitoringo terminai, tuo tarpu Lietuvos nacionalinėje teisėje vartojamas intensyvios priežiūros terminas. Pažymėtina ir tai, jog apibrėžti minėtas sąvokas yra pakankamai sudėtinga (Mesonienė, 2004). Vieni teigia, jog elektroninis monitoringas yra atskira kriminalinė bausmė, viena iš tarpinių bausmių rūšių (Pradel, 2002), kitų teisės mokslininkų nuomone, elektroninis stebėjimas tai tam tikra įranga, kuri yra naudojama kontroliuoti kaltininko pareigos likti kontroliuojamojoje vietoje laikymąsi (Schmidt, 1998). Elektroninis stebėjimas dar gali būti apibūdinamas kaip skaitmeninio įkalinimo forma (The Electronic Frontier Foundation, 2023). Lietuvoje teismai intensyvią priežiūrą apibūdina kaip įtariamojo (kaltinamojo, nuteistojo) kontrolę elektroninėmis stebėjimo priemonėmis (Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. vasario 2 d. nutartis). Pastebima, kad kai kurie teisės mokslininkai įžvelgia neigiamą intensyvios priežiūros pusę. Antai, Gintautas Sakalauskas teigia, jog intensyvi priežiūra tai techninio pobūdžio priemonė, kuri turi daug trūkumų, o būtent dirbtinai mažina asmeninės komunikacijos tarp probacijos tarnybos darbuotojo bei nuteistojo poreikį, ją apsunkina, sukelia daug techninio naudojimo problemų, plečia socialinės kontrolės tinklą. Taip pat negali apsaugoti nuo kontroliuojamojo asmens nusikalstamo elgesio, jį pastebėti, užkirsti jam kelią ar lengviau jį iširti (Sakalauskas ir kt., 2020).

Formaliai analizuojant Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 1 dalies formuluotę matome, kad teismas, skirdamas arešto bausmės vykdymo atidėjimą, privalo skirti intensyvią priežiūrą. Tuo tarpu kai kurie autoriai mano, kad toks reguliavimas yra perteklinis (Bikelis, Nikartas, 2021). Su tuo sutinka ir darbo autorė bei mano, kad intensyvios priežiūros skyrimas turėtų būti teismo diskrecija, tačiau ne pareiga. Šitas klausimas taip pat buvo nagrinėtas teismų praktikoje. Pavyzdžiui, vienoje baudžiamojoje byloje prokuroras ginčijo žemesnės instancijos teismų sprendimą teigdamas, kad arešto bausmės atidėjimo laikotarpiui privalu skirti nuteistajam ir intensyvią priežiūrą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, išnagrinėjęs bylos aplinkybes, išaiškino, jog Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 1 dalis dėl paskirtos bausmės vykdymo atidėjimo ir intensyvios priežiūros paskyrimo yra suformuluota ne kaip imperatyvi nuostata, įpareigojanti skiriant bausmės vykdymo atidėjimą nustatyti ir nuteistojo intensyvią priežiūrą, o kaip diskrecija,

nustatanti teismo galimybę pasirinkti, nes įstatymo tekstas sukonstruotas su veiksmažodžiu „gali“. Taip pat išsiaiškinta, kad sakinytis yra jungiamas jungtuku „ir“, o kadangi jungtukas „ir“ jungia vienuosį sakinio dalis („gali atidėti ir paskirti“), todėl „paskirti“ yra ne imperatyvi forma, o teismo diskrecija atidėjus paskirtą bausmę nustatyti nuteistojo intensyvią priežiūrą ar jos nenustatyti (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2023 m. kovo 21 d. nutartyje).

Pagrindžiant aukščiau pateiktus teiginius, paminėtini keli teismų praktikos pavyzdžiai. Vienoje baudžiamojoje byloje, teismas skyrė arešto bausmę už nusikalstamos veikos, numatytos Baudžiamojo kodekso 281¹ straipsnio 1 dalyje, padarymą. Teismas, įvertinęs tai, jog kaltinamasis pirmą kartą teisiamas už tokią nusikalstamą veiką, jam pirmą kartą paskirta arešto bausmė, kaltinamasis turi šeimą, nepilnamečius vaikus ir kt., preziumavo, jog kaltinamojo elgesio priežiūra bei pastangos pakeisti elgesį specialistų pagalba turėtų jį paveikti taip, kad jis toliau laikytųsi įstatymų ir nenusikalstų. Taigi, teismas nutarė, jog nagrinėjamu atveju bausmės tikslai gali būti pasiekti be realaus arešto bausmės atlikimo ir pritaikė Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 1 dalies nuostatas, atidedant kaltinamajam paskirtos bausmės vykdymą 7 mėnesiams, nenustatant intensyvios priežiūros, o skyrė tarpusavyje suderintas baudžiamojo poveikio priemones ir įpareigojimus. (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2023 m. spalio 25 d. nutartis).

Kitoje byloje apeliacinės instancijos teismas nagrinėjo nuteistojo prašymą atidėti arešto bausmės vykdymą. Asmuo buvo nuteistas už nusikalstamą veiką, numatytą Baudžiamojo kodekso 281¹ straipsnio 1 dalyje. Teismas pažymėjo, kad areštas, kaip trumpalaikis laisvės atėmimas, yra taikomas kaip kraštutinė priemonė, todėl esant galimybei būtina siekti išsaugoti asmens teigiamus socialinius ryšius bei siekti jo veiksmingos resocializacijos kitais būdais. Teismo vertinimu, šiuo konkrečiu atveju bausmės vykdymo atidėjimo taikymas teisingumo, protingumo ir proporcingumo principams neprieštaravo. Atsižvelgiant į tai, teismas atidėjo arešto bausmės vykdymą, paskiriant jam intensyvią priežiūrą, bei kelis įpareigojimus (Šiaulių apygardos teismo 2023 m. lapkričio 10 d. nutartis).

Pastebėtina, kad aukščiau paminėtuose bylų pavyzdžiuose vienu atveju teismai skyrė intensyvią priežiūrą, o kitu ne.

Atsižvelgiant į išdėstytą, darytina išvada, jog įtvirtinus arešto bausmės vykdymo atidėjimą, siekiama mažinti laisvės atėmimo bausmės skaičių. Pastebėtina, kad arešto bausmės vykdymo atidėjimas buvo numatytas dar pirmoje Baudžiamojo kodekso redakcijoje, tačiau 2004 m. įstatymu Nr. IX-2314 ši galimybė buvo panaikinta. Tuo metu

arešto bausmės vykdymą galima buvo atidėti nuo vienerių iki trejų metų, tuo tarpu galiojanti redakcija numato galimybę atidėti arešto bausmės vykdymą nuo trijų mėnesių iki vienerių metų pirmą kartą tokia bausme nuteistiems asmenims. Pažymėtina ir tai, kad šiuo metu galiojančioje Baudžiamojo kodekso redakcijoje galimas intensyvios priežiūros taikymas, tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad tai yra išimtinai teismo diskrecija, bet ne pareiga.

3.2. Visiško laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo analizė

Analizuojant Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 2 dalį matome, kad visiškas laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimas galimas tada, kai asmuo nuteisiamas už dėl neatsargumo padarytas nusikalstamas veikas ne ilgiau kaip šešeriams metams arba už vieną ar kelis nesunkius ar apysunkius tyčinius nusikaltimus ne ilgiau kaip ketveriems metams.

Tęsiant šio reglamentavimo nagrinėjimą, svarbu aptarti neatsargumo, nesunkaus ir apysunkio nusikaltimo sąvokas.

Pažymėtina, jog neatsargumo sampratai apibrėžti Baudžiamajame kodekse vartojamos tokios sąvokos: padarinių nenorėjo, tačiau lengvabūdiškai tikėjosi jų išvengti, nenumatė kilsiančių padarinių, tačiau turėjo ir galėjo juos numatyti. Teismų praktikoje pastebima, jog neatsargumas tai kai elgiamasi itin neprotingai arba išskirtinai nerūpestingai, kiek akivaizdžiai buvo būtina pagal esamas aplinkybes (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. liepos 12 d. nutartis); kai bylos aplinkybės rodo, kad kaltininkas numatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti nusikalstami padariniai, tačiau lengvabūdiškai tikėjosi jų išvengti, arba nenumatė tokių padarinių atsiradimo galimybės, nors pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes galėjo ir turėjo tai numatyti, veika kvalifikuojama kaip padaryta dėl neatsargumo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. sausio 8 d. nutartis). Atkreiptinas dėmesys, kad Baudžiamojo kodekso 16 straipsnis neatsargumą apibrėžia per nusikalstamo pasitikėjimo bei nusikalstamo nerūpestingumo sampratas (Šukytė, 2013). Baudžiamojo kodekso 16 straipsnio 2 dalis numato, kad nusikalstama veika yra padaryta dėl nusikalstamo pasitikėjimo, jeigu ją padaręs asmuo numatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti baudžiamajame įstatyme numatyti padariniai, tačiau lengvabūdiškai tikėjosi jų išvengti. Kaip pavyzdys, paminėtina byla, kurioje asmuo nuteistas už nusikalstamos veikos, numatytos

Baudžiamojo kodekso 281 straipsnio 1 dalyje, padarymą, t. y. nuteistoji pažeidė Kelių eismo taisykles, sukėlė eismo įvykį, kurio metu buvo nesunkiai sutrikdyta sveikata. Atsižvelgęs į visas bylos aplinkybės, teismas konstatavo, jog kaltinamoji padarė minėtą nusikalstamą veiką dėl nusikalstamo pasitikėjimo, kadangi vairuojant transporto priemonę ji suvokė rizikingą savo veikos pobūdį, numatė, kad jos padarytas Kelių eismo taisyklių pažeidimas gali sukelti eismo įvykį ir žalą kito asmens sveikatai, tačiau lengvabūdiškai tikėjosi šių padarinių išvengti (Vilniaus regiono apylinkės teismo 2020 m. spalio 2 d. nuosprendis).

Baudžiamojo kodekso 16 straipsnio 3 dalis numato, jog nusikalstama veika yra padaryta dėl nusikalstamo nerūpestingumo, jeigu ją padaręs asmuo nenumatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti šiame kodekse numatyti padariniai, nors pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes galėjo ir turėjo tai numatyti. Kaip pavyzdys, vienoje baudžiamojoje byloje asmuo pripažintas kaltu padarius nusikaltimą, numatytą Baudžiamojo kodekso 281 straipsnio 6 dalyje. Teismas nustatė, jog nors kaltinamasis nenumatė, kad, būdamas neblaivus, pažeisdamas Kelių eismo taisykles, sukels eismo įvykį, dėl kurio žus žmogus, tačiau pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes galėjo ir turėjo tai numatyti (Vilniaus regiono apylinkės teismo 2023 m. birželio 22 d. nuosprendis).

Nesunkaus ir apysunkio tyčinio nusikaltimo turinį atskleidžia Baudžiamojo kodekso 11 straipsnio 3 ir 4 dalys, kurios nustato, jog „nesunkus nusikaltimas yra tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė neviršija trejų metų laisvės atėmimo“, o apysunkis nusikaltimas – „<...> tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė viršija trejus metus laisvės atėmimo, bet neviršija šešerių metų laisvės atėmimo“ (Švedas, 2014).

Šioje vietoje eilinį kartą svarbu pabrėžti, jog sprendžiant bausmės vykdymo atidėjimo klausimą, turi būti vertinamos visos bylos aplinkybės, susijusios su padaryta nusikalstama veika bei nuteistojo asmenybe. Šie ir kiti duomenys turi teismui sudaryti tvirtas prielaidas daryti išvadą, kad konkretaus nusikalstamą veiką padariusio asmens resocializacija galima be realaus laisvės atėmimo, kad pakanka nuteistam už konkrečią nusikalstamą veiką asmeniui paskirti baudžiamojo poveikio priemonę ir (ar) vieną ar kelis įpareigojimus, ribojančius nuteistojo elgesį ir kartu turinčius auklėjamąjį, pataisomąjį poveikį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 24 d., 2021 m. sausio 6 d. ir kt. nutartys).

Pateiktini keli bylų pavyzdžiai, kuriuose asmenims, nuteistiems už dėl neatsargumo nusikalstamų veikų padarymą, atidedamas laisvės atėmimo bausmės vykdymas. Pavyzdžiui, vienoje byloje asmuo pripažintas kaltu dėl Baudžiamojo kodekso 281 straipsnio 2 dalyje numatytos veikos padarymo, kadangi būdamas neblaivus bei vairuodamas kelių transporto priemonę pažeidė Kelių eismo taisykles ir kliudė per pėsčiųjų perėjąėjusį nukentėjusįjį. Teismas įvertinęs visas bylos aplinkybes konstatavo, jog bausmės tikslai bus pasiekti ir be realaus laisvės atėmimo vykdymo (Šiaulių apylinkės teismo 2022 m. birželio 16 d. nuosprendis). Kitoje byloje teismas atidėjo bausmės vykdymą už Baudžiamojo kodekso 137 straipsnio 1 dalyje numatytos nusikalstamos veikos padarymą, t. y. nuteistasis atlikdamas ūkio darbus javų pjovimo kombainu, nenumatydamas, kad dėl jo neatsargių veiksmų gali būti sunkiai sutrikdyta nukentėjusiojo sveikata, tačiau pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes privalėdamas ir galėdamas tai numatyti, įjungė kombainą ir neužtikrino, jog pašaliniai asmenys nepatektų prie veikiančių kombaino mechanizmų, o kombainui dirbant, javų pjaunamosios sraigas įtraukė į agregatą nukentėjusįjį ir jį sunkiai sužalojo (Šiaulių apygardos teismo 2023 m. balandžio 19 d. nuosprendis).

Esama ir pavyzdžių, kai taikomas laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimas už nesunkių nusikalstamų veikų padarymą. Pavyzdžiui, vienoje baudžiamojoje byloje teismas sprendė atidėti bausmės vykdymą asmeniui, kuris padarė Baudžiamojo kodekso 281¹ straipsnio 1 dalyje numatytą nusikalstamą veiką. Teismas, sprenddamas dėl bausmės vykdymo atidėjimo taikymo kaltinamajam atsižvelgė ne tik į Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 2 dalies formuluotę, bei ir vertino kitas svarbia aplinkybės. Konstatuota, jog laisvės atėmimo bausmė su jos vykdymo atidėjimu kaltinamajam padarys pakankamą poveikį, kad jis suvoktų padarytos nusikalstamos veikos pavojingumą ir žalingumą visuomenei, taip pat pajustų neigiamas pasekmes, kurias nusikalstamų veikų padarymas sukelia pačiam kaltininkui (Vilniaus regiono apylinkės teismo 2023 m. spalio 10 d. nuosprendis). Kitoje baudžiamojoje byloje apeliacinės instancijos teismas pakeitė pirmos instancijos teismo nuosprendį bei pritaikė laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimą. Apeliantas pažymėjo, jog realios laisvės atėmimo bausmės už nesunkių nusikaltimą, kuris reglamentuotas Baudžiamojo kodekso 284 straipsnyje, skyrimas, neįvertinus jo socialinės aplinkos faktorių, prieštarauja bendriesiems proporcingumo, protingumo ir teisingumo principams. Apeliacinės instancijos teismas padarė išvadą, kad realus bausmės atlikimas neigiamai paveiktų nuteistojo turimus socialinius ryšius, pablogintų ne tik jo paties, bet ir jo šeimos narių padėtį. Atsižvelgiant į tai, apeliacinės instancijos teismas pakeitė pirmos

instancijos teismo sprendimą bei pritaikė laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimą (Vilniaus apygardos teismo 2023 m. spalio 12 d. nuosprendis).

Paminėti ir tie atvejai, kai laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimas taikomas už apysunkių nusikaltimų padarymą. Vienoje baudžiamojoje byloje teismas, remiantis Baudžiamojo kodekso 3 straipsnio 2 dalimi perkvalifikavo nuteistojo padarytą veiką iš Baudžiamojo kodekso 199² straipsnio 2 dalies (2018 m. gruodžio 20 d. įstatymo Nr. XIII-1836 redakcija) į Baudžiamojo kodekso 199² straipsnio 2 dalį (2023 m. balandžio 27 d. įstatymo Nr. XIV-1925 redakcija), paskyrė jam laisvės atėmimą dvejims metams, tačiau bausmės vykdymą atidėjo (Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. spalio 9 d., 2023 m. spalio 27 d. nutartys). Kitoje byloje teismas atidėjo laisvės atėmimo bausmės vykdymą už Baudžiamojo kodekso 180 straipsnyje 1 dalyje numatyto apysunkio nusikaltimo padarymą. (Šiaulių apygardos teismo 2023 m. spalio 25 d. nutartis).

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog teismas gali atidėti visiško laisvės atėmimo bausmės vykdymą nuo vienerių iki trejų metų. Pastebėtina, jog atidėjimo terminą teismas parenka atsižvelgdamas į bausmės dydį bei galimybę pasiekti bausme įgyvendinamus tikslus (bausmės vykdymo atidėjimo terminas skaičiuojamas nuo nuosprendžio paskelbimo dienos). Teismų praktikoje pastebima įvairių visiško laisvės atėmimo bausmės terminų, pavyzdžiui vienoje byloje nuteistajam paskirta subendrinta vienerių metų šešių mėnesių laisvės atėmimo bausmė už Baudžiamojo kodekso 243 straipsnyje bei 281 straipsnio 2 dalyje numatytas nusikalstamas veikas ir atidėtas bausmės vykdymas dvejims metams (Šiaulių apylinkės teismo 2022 m. birželio 16 d. nuosprendis). Kitoje baudžiamojoje byloje asmuo nuteistas už Baudžiamojo kodekso 178 straipsnio 1 dalyje numatytas nusikalstamos veikos padarymą, jam paskirta vienerių metų šešių mėnesių laisvės atėmimo bausmė, tačiau jos vykdymas atidėtas trijų metų laikotarpiui (Vilniaus apygardos teismo 2023 m. lapkričio 28 d. nuosprendis). Taip pat tam tikrais atvejais teismai laisvės atėmimo bausmes atideda vienerių metų laikotarpiui (Kauno apylinkės teismo 2023 m. spalio 16 d. nuosprendis, Vilniaus regiono apylinkės teismo 2023 m. spalio 10 d. nuosprendis), vieneriems metams šešiams mėnesiams (Vilniaus apygardos teismo 2023 m. spalio 12 d. nuosprendis) ir kt. Analizuojant teismų praktiką pastebėta, jog teismai neargumentuoja kodėl pasirenka tam tikrą laisvės atėmimo bausmės vykdymą atidėjimo terminą, tačiau tai dažniausiai priklauso nuo paskirtos bausmės dydžio.

Apibendrinant, visiškas laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimas galimas, kai padarytas neatsargus nusikaltimas, už kurį paskirta ne daugiau kaip šešerių metų laisvės atėmimo bausmė arba vienas ar keli nesunkūs ar apysunkiai tyčiniai nusikaltimai, už

kuriuos paskirta ne didesnė nei ketverių metų laisvės atėmimo bausmė. Iš pateiktų pavyzdžių matome, jog laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo taikymas galimas už skirtingiems objektams padarytą žalą, tačiau pastebėtina, jog siekiant taikyti minėtą institutą, nepakanka vien formalių Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 2 dalies sąlygų atitikimo. Taip pat pastebėta, jog teismų nustatomi visiško laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo terminai dažniausiai priklauso nuo paskirtos bausmės dydžio.

3.3. Dalinio laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo analizė

Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 3 dalis numato, kad dalinis bausmės vykdymo atidėjimas galimas kai asmuo nuteisiamas už dėl neatsargumo ilgiau kaip šešeriams metams; už vieną ar kelis nesunkius ar apysunkius tyčinius nusikaltimus ilgiau kaip ketveriems metams; ne daugiau kaip penkeriems metams už sunkų nusikaltimą, išskyrus sunkius nusikaltimus, numatytus šio kodekso XV, XVI, XVIII, XX, XXI, XXIII, XXXIII, XXXV, XXXVII, XLIV skyriuose, teismas gali iš dalies atidėti paskirtos bausmės vykdymą.

Teismas, nusprendęs, jog yra galimas dalies bausmės vykdymo atidėjimas, nustato, jog pirmiau nuteistasis turi nedelsiant po apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo realiai atlikti paskirtos bausmės dalį. Atliekamos bausmės dalis negali būti trumpesnė kaip šeši mėnesiai ir ilgesnė nei dveji metai. Likusi bausmės dalies vykdymo atidėjimo terminas gali būti nuo vienerių iki trejų metų (Švedas, 2020). Taip pat teismas įvertinęs kaltinamųjų asmenybes, charakterizuojančią medžiagą, ir tai, kad ilgalaikis bausmės atlikimas yra atitraukimas nuo įprasto gyvenimo, sprendžia dėl nedelsiant atliktinos laisvės atėmimo bausmės dalies, bei likusios laisvės atėmimo bausmės dalies vykdymą atidėjimo. Teismas turi būti įsitikinęs, jog realiai atliktina bausmės dalis, bei po to likusios bausmės dalies atidėjimas skiriant baudžiamojo poveikio priemones yra pakankama, kad bausmės tikslai būtų pasiekti, išlaikant proporciją tarp nubaudo ir prevencijos, atgrasant ateityje daryti naujas nusikalstamas veikas, tokia bausmė bus veiksminga ir padės įgyvendinti bausmės paskirtį (Kauno apygardos teismo 2023 m. spalio 11 d. nuosprendis).

Baudžiamojo kodekso 11 straipsnio 5 dalis numato, kad „sunkus nusikaltimas yra tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė viršija šešerius metus laisvės atėmimo, bet neviršija dešimties metų laisvės atėmimo.“ Pastebėtina, kad už sunkių nusikaltimų įvykdymą, išskyrus keletą išimčių, numatyta

išimtinai laisvės atėmimo bausmė. Tačiau, kaip buvo kalbėta aukščiau, teismui yra paliekama diskrecija spręsti, ar įmanoma pasiekti bausmės tikslų ir kitai būdais.

Autorės nuomone, įstatymų leidėjo sprendimas įtvirtinti dalinį bausmės vykdymo atidėjimą Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 3 dalyje numatytus nusikaltimus yra be abejo geras sprendimas, kuris turi įtakos baudžiamosios politikos švelninimui. Pažymėtina, jog galimybės taikyti bausmės vykdymo atidėjimą už sunkius nusikaltimus (jei už jų padarymą paskirta ne didesnė kaip ketverių metų laisvės atėmimo bausmė) buvo nustatyta 2015 m. įstatymu Nr. XII-1554, tačiau 2017 m. įstatymu Nr. XIII-653 tokia galimybė panaikinta ir bausmės vykdymo atidėjimo taikymas susietas tik su neatsargių ir tyčinių nesunkių bei apysunkių nusikaltimų padarymu. 2020 m. liepos 1 d. įsigaliojusiomis Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio nuostatomis bandoma suderinti šias skirtingas pozicijas – baudžiamasis įstatymas nustato galimybes atidėti bausmės vykdymo atidėjimą sunkių nusikaltimų atveju, tačiau toks atidėjimas yra dalinis, asmuo už sunkų nusikaltimą turi būti nuteistas laisvės atėmimu ne daugiau kaip penkeriems metams (Marcinauskaite, 2019), t. y. įstatymų leidėjas priėjo prie tam tikro kompromiso. Tuo tarpu Romualdai Drakšui kyla tam tikros abejonės, kadangi mano, jog teismas, įgyvendindamas pareigą paskirti teisingumo principą atitinkančią bausmę, turi turėti galimybę tinkamai įvertinti, ar nuteistam už sunkų nusikaltimą asmeniui galima taikyti švelnesnę, negu įstatyme numatyta, bausmę, ir tuo pagrindu paskirti lengvesnę baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo formą – bausmės vykdymo atidėjimą, ar paskirti realią arešto arba laisvės atėmimo bausmę (Drakšas, 2020). Todėl autoriui kyla klausimas, ar įstatymu reglamentuota Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 3 dalyje atskirų nusikaltimų rūšių išimtis, draudžianti sunkius nusikaltimus padariusiems asmenims atidėti paskirtos bausmės vykdymą, neapriboja teismo galimybės paskirti individualizuotą bausmę, kuri atitiktų teisingumo principo reikalavimus.

Kalbant apie dalinį laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimą žinoma, kad šiuo pakeitimu buvo siekiama mažinti įkalintųjų skaičių, tuo tarpu remiantis prieš tai galiojusiu reguliavimu, teismai už sunkų nusikaltimą formaliai privalėjo skirti realią laisvės atėmimo bausmę, kuri ne visada atitikdavo *ultima ratio* principą. Tačiau svarbu pažymėti, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamoje praktikoje pabrėžta, jog visada turi būti vertinama aplinkybių visuma bei humaniškumo ir teisingumo principų pusiausvyrą, antai privalu vengti situacijų, kada bausmės vykdymo atidėjimas taikomas atsainiai, taip formuojant nebaudžiamumo praktiką, paneigia išskeltus bausmės tikslus, formuoja nepagarbą įstatymui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 15 d.

apžvalga). Kiekvienas nuosprendis turi nešti tam tikras teises pasekmes, o valstybės reakcija privalo užtikrinti ne tik specialiąją bet ir bendrąją prevenciją.

Nagrinėjant dalinio laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimą, paminėtinos kelios baudžiamosios bylos. Pavyzdžiui, vienoje byloje asmuo pripažintas kaltu pagal Baudžiamojo kodekso 181 straipsnio 2 dalį ir paskirta trejų metų šešių mėnesių laisvės atėmimo bausmė. Teismas atsižvelgė į tai, jog asmuo nusikalto būdamas neteistas, savo kaltę dėl nusikaltimo padarymo pripažino visiškai, dėl savo netinkamo elgesio išreiškė nuoširdų galėjimąsi, iš esmės teismui davė išsamius paaiškinimus, atsiprašė nukentėjusiojo, kuris jam atleido, sutiko su nukentėjusiojo pareikštu patikslintu civiliniu ieškiniu, atlygino nukentėjusiajam turtinės žalos dalį. Teismas priėmė sprendimą, jog bausmės tikslai gali būti pasiekti atlikus dalį realios laisvės atėmimo bausmės, t. y. aštuonių mėnesių, o likusios bausmės vykdymą atidėti (Šiaulių apygardos teismo 2023 m. rugsėjo 29 d. nuosprendis). Kitoje byloje, kurioje asmuo pripažintas kaltu dėl aukščiau minėtos nusikalstamos veikos, teismas paskyrė vienerių metų devynių mėnesių laisvės atėmimo bausmę, tačiau paskyrė dalinį bausmės vykdymo atidėjimą, nustatant nedelsiant atlikti devynių mėnesių laisvės atėmimo bausmės dalį, likusios bausmės vykdymas atidėtas vieneriems metams šešiams mėnesiams (Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. gegužės 30 d. nutartis).

Teismas taip pat vienoje baudžiamojoje byloje pripažino asmenį kaltu dėl Baudžiamojo kodekso 183 straipsnio 1 ir 2 dalyse numatytų nusikalstamų veikų padarymo bei subendrino bausmę – 2 metai laisvės atėmimo. Teismas, atsižvelgęs į nusikalstamų veikų pobūdį, nuteistosios asmenybės charakterizuojančius duomenis, elgesį po nusikalstamų veikų padarymo, civilinių ieškovų interesus – gauti priteistą žalos atlyginimą, teismas nustatė pagrindą taikyti Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 3 dalies nuostatas ir paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymą iš dalies atidėti. Tokiu būdu, teismas pagrįstai sprendė, jog tinkamiausią balansą tarp nukentėjusių bendrovių intereso, kad joms būtų atlyginta žala, ir veiksmingiausio nuteistajam skirtinos bausmės tikslų pasiekimo sudaro laisvės atėmimo bausmės paskyrimas, jos vykdymą iš dalies atidedant, t. y. paskyrus nedelsiant atlikti minimalią 6 mėnesių laisvės atėmimo bausmę, o likusios paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymą atidėjus 1 metams 6 mėnesiams (Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. birželio 22 d. nutartis).

Svarbius išaiškinimus dėl dalinio laisvės atėmimo bausmės vykdymo vienoje byloje pateikė Lietuvos apeliacinis teismas. Pirmos instancijos teismas, už Baudžiamojo kodekso 182 straipsnio 1, 2 dalyse, 184 straipsnio 2 dalyje, 222 straipsnio 1 dalį ir 300 straipsnio 1

dalyje numatytų nusikalstamų veikų padarymą, paskyrė subendrinta bausmę – laisvės atėmimas penkiems metams šešioms mėnesiams, taip pat iš dalies atidėjo paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymą, nustatant, kad jis po nuosprendžio įsiteisėjimo nedelsiant privalo atlikti vienerių metų laisvės atėmimo bausmės dalį, o likusios neatliktos laisvės atėmimo bausmės dalies vykdymą atidėjo trejiems metams. Nuteistojo gynėjas apeliaciniame skunde nurodė, kad pirmosios instancijos teismas nustatė per didelį paskirtosios nedelsiant atliktinos bausmės dydį. Tuo tarpu apeliacinės instancijos teismas buvo įsitikinęs, kad valstybės išreikštas pasitikėjimas, atidedant dalies bausmės vykdymą ir įpareigojant atlikti įstatyme numatytą vienerių metų laisvės atėmimo bausmę, įgalino sudaryti prielaidas nuteistajam suvokti neteisėto elgesio padarinius, motyvavo jį stengtis greičiau atlyginti nusikalstamomis veikomis padarytą žalą, laikytis visuomenėje nustatytų elgesio taisyklių, todėl pirmosios instancijos teismo nustatytas nedelsiant atliktinos bausmės dydis atitiko tiek jo padarytų veikų pavojingumą ir asmenybę, tiek paskirtos laisvės atėmimo bausmės dydį. (Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. rugsėjo 14 d. nutartis).

Kitoje baudžiamojoje byloje apeliacinės instancijos teismas atkreipė dėmesį į tai, kad nedelsiant atliktinos laisvės atėmimo bausmės dalis negali būti trumpesnė kaip šeši mėnesiai. Tuo tarpu šioje byloje paskirta galutinė bausmė šeši mėnesiai laisvės atėmimo. Teismas atkreipė dėmesį, jog tokio dydžio laisvės atėmimo bausmė, nemažesnė už kurią, taikant Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 3 dalį, turėtų būti nustatyta atliktina nedelsiant, todėl taikyti dalinį bausmės vykdymo atidėjimą tokio dydžio laisvės atėmimo bausmei nebuvo pagrindo (Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. spalio 26 d. nutartis).

Svarbu aptarti dar vieną aspektą. Kaip jau buvo minėta, bausmės vykdymo atidėjimas už sunkius nusikaltimus buvo numatytas dar Baudžiamojo kodekso 2015 m. pakeitimais. Tuo tarpu 2017 m. Vytautas Bakas pasiūlė panaikinti tokį reguliavimą argumentuojant, kad bausmės vykdymo atidėjimą taikant ir tyčinius sunkius nusikaltimus padariusiems asmenims, bausmės tikslai nebus pasiekti (Bakas, Aiškinamasis raštas, 2017). Vertinant šią nuostatą, galime apžvelgti vieną 2015 m. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamąją bylą, kurioje buvo pritaikytas dalinis bausmės vykdymo atidėjimas. I. B. buvo nuteista už psichotropinių medžiagų gabenimą sutuoktiniui į pataisos namus (Baudžiamojo kodekso 260 straipsnio 1 dalis), teismai pritaikė bausmės vykdymo atidėjimą (2015 m. kovo 19 d. redakcija) vadovaudamiesi tuo, kad nuteistoji yra senyvo amžiaus, į įkalinimo įstaigą neteisėtai nešamose tabletėse psichotropinės medžiagos kiekis nedidelis, tabletės buvo skirtos tik įkalinimo įstaigoje esančiam sutuoktiniui,

nuteistoji suprato savo elgesio beprasmiškumą ir labai gailisi. Pažymėtina ir tai, jog už tokią veiką teisiama pirmą kartą, penkerius metus nuteistoji yra Maltos ordino savanorė, rūpinasi „vaikų pamirštais ar vienišais seneliais ir ligoniais“; už pagalbą seneliams ir ligoniams apdovanota Maltos ordino padėkos raštu. Be to, kasacinis teismas nagrinėjamos baudžiamosios bylos kontekste taip pat svarbia aplinkybe laikė ir tai, kad Lietuvos Respublikos Prezidentė vykdo malonės suteikimo nuteistoms pagal Baudžiamojo kodekso 260 straipsnį moterims, siekusioms neteisėtai perduoti psichotropines medžiagas savo artimiesiems ir dėl to atliekančioms laisvės atėmimo bausmę, praktiką (pavyzdžiui, 2013 m. kovo 29 d., 2014 m. balandžio 16 d., 2014 m. gruodžio 22 d. dekretai) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 24 d. nutartis). Minėta baudžiamoji byla dar kartą įrodo, jog neįmanoma numatyti visų galimų nusikalstamų veikų padarymo aplinkybių, todėl įstatymų leidėjas gali susidurti su tam tikromis reglamentavimo problemomis. Autorės nuomone, aukščiau paminėta baudžiamoji byla parodo, kad Vytautas Bakas nebuvo iki galo teisus teigdamas, jog bausmės vykdymo atidėjimą taikant ir sunkius nusikaltimus padariusiems asmenims, bausmės tikslai nebus pasiekti (Bakas, Aiškinamasis raštas, 2017). Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad minėtoje byloje buvo pritaikytas bausmės vykdymo atidėjimas už XXXVII skyriuje numatytą nusikalstamą veiką, t. y. šiuo metu galiojanti Baudžiamojo kodekso redakcija tokios galimybės nenumato. Tačiau pažymėtina, kad šitos bylos kontekstas iš dalies pasitvirtina prieš tai pristatytą Romualdo Drakšo poziciją, jog Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 3 dalis, draudžianti už tam tikrus sunkius nusikaltimus padariusiems asmenims atidėti paskirtos bausmės vykdymą, apriboja teismo galimybės (Drakšas, 2020). Tačiau nepaisant to, galime teigti, jog įstatymų leidėjas rado tam tikrą kompromisą bausmės vykdymo atidėjimo sunkių nusikaltimų atžvilgiu taikymą. Atsižvelgiant į tai, galiojantis Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 3 dalies reglamentavimas (dalinio bausmės vykdymo atidėjimo galimybė) autorės atžvilgiu vertinamas teigiamai ir sudaro realias prielaidas tinkamai įvertinti padarytos nusikalstamos veikos aplinkybes bei mažinti įkalintųjų skaičių, tuo pačiu nesukuriant nebaudžiamumo jausmo. Nagrinėjant teismų praktiką pastebėtina ir tai, kad teismai kartais nuosprendžiuose ir nutartyse papildomai pasisako, jog tam tikru nagrinėjamu atveju negalimas Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 3 dalies taikymas, kadangi nusikalstama veika patenka į išimčių sąrašą, pavyzdžiui Vilniaus miesto apylinkės teismo 2023 m. rugsėjo 7 d. nuosprendis, Kauno apygardos teismo 2023 m. lapkričio 15 d. nutartis ir kt.

Pastebėtina, jog būta nemažai diskusijų dėl laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo už sunkių nusikaltimų padarymą, tačiau nėra pasisakyta dėl minėto instituto taikymo už labai sunkių nusikaltimų padarymo galimybes. Konstitucinis teismas vienoje iš nutarčių sprendė, ar reguliavimas, kuris nenumato laisvės atėmimo vykdymo atidėjimo asmenims, nuteistiems už labai sunkų nusikaltimą, nepažeidžia Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalies, t. y. ar nėra pažeidžiama teisė į tinkamą procesą, reikalavimą teisingai išnagrinėti bylą bei įvertinus visas bylos aplinkybes, teisingai pritaikyti baudžiamąjį įstatymą (Konstitucinio Teismo 2020 m. kovo 18 d. nutarimas). Teismas pažymėjo, kad Baudžiamojo kodekso 75 straipsnis nenumato galimybės asmeniui, kuris įvykdė labai sunkų nusikaltimą, atidėti laisvės atėmimo bausmę, tačiau tuo pačiu atkreipė dėmesį, kad baudžiamasis įstatymas numato kitus būdus siekiant įgyvendinti bausmės individualizavimo principą, o būtent:

- (a) remiantis Baudžiamojo kodekso 54 straipsnio 3 dalimi teismas už labai sunkų nusikaltimą gali paskirti švelnesnę bausmę nei numatyta atitinkamo straipsnio sankcijoje;
- (b) remiantis Baudžiamojo kodekso 62 straipsniu skirti švelnesnę bausmę, esant numatytomis sąlygoms.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio tiek, kiek pagal ją teismas negali atidėti paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymo asmeniui, nuteistam už labai sunkų nusikaltimą, neprieštaravo Konstitucijos 31 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Apibendrinant, dalinis laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimas atsirado 2020 m. liepos 1 d. Baudžiamojo kodekso redakcijoje. Pažymėtina, jog 2015 m. įstatymu Nr. XII-1554 buvo išplėtos bausmės vykdymo atidėjimo taikymo ribos, numatant galimybę jį taikyti ir sunkius nusikaltimus padariusiems asmenims, tuo tarpu vėliau buvo panaikintas. Visgi, 2020 m. gražintas, išskyrus Baudžiamojo kodekso XV, XVI, XVIII, XX, XXI, XXIII, XXXIII, XXXV, XXXVII, XLIV skyriuose numatytas nusikalstamas veikas. Autorės nuomone, įstatymų leidėjo sprendimas įtvirtinti dalinį bausmės vykdymo atidėjimą Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 3 dalyje yra be abejo geras sprendimas, kuris gali įtakoti įkalintų asmenų skaičių mažėjimą, tačiau teisės mokslininkų tarpe pastebima ir kitokių pozicijų. Nagrinėjant teismų praktiką pastebėtina ir tai, jog teismai, iš dalies atidėdami bausmės vykdymą, nustato po teismo nuosprendžio įsiteisėjimo nedelsiant atliktinos laisvės atėmimo bausmės dalį, kurį dažniausiai nesiekia vienerių metų.

3.4. Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 4 dalies analizė

Nagrinėjant Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio nuostatas, būtina išsamiai išanalizuoti 4 dalį, kuri numato, kad bausmės vykdymas gali būti atidėtas tik tuo atveju, jeigu teismas nusprendžia, kad yra pakankamas pagrindas manyti, jog bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo arba asmeniui atlikus tik jos dalį. Pažymėtina, kad įstatyme nenurodytas aplinkybių sąrašas, į kurį turi atsižvelgti teismas, taikydamas bausmės vykdymo atidėjimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 26 d. nutartis), tačiau darbo autorės nuomone, toks reguliavimas būtų perteklinis ir prieštarautų teisingumo principui, kadangi neįmanoma numatyti visų svarių konkrečios bylos aplinkybių. Teismų praktikoje aiškinama, jog svarstant dėl bausmės vykdymo atidėjimo taikymo turi būti vertinamos visos bylos aplinkybės, susijusios ir su padaryta nusikalstama veika, ir su nuteistojo asmenybe, t. y. nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdis, laipsnis, nuteistojo asmenybės teigiamos ir neigiamos savybės, jo elgesys šeimoje ir visuomenėje, polinkiai, nusikalstamos veikos padarymo priežastys, elgesys po nusikalstamos veikos padarymo (ar jis supranta padarytų nusikalstamų veikų pavojingumą ir kritiškai vertina savo elgesį, pripažįsta kaltę, neneigė jos ir ikiteisminio tyrimo metu, nesistengė išvengti atsakomybės, savo elgesiu po nusikalstamos veikos padarymo siekė įrodyti, jog ateityje nedarys kitų nusikalstamų veikų) ir kt. Šie ir kiti duomenys turi sudaryti prielaidas išvadai, kad nuteistojo resocializacija galima be realaus laisvės atėmimo ar atlikus dalį jam paskirtos bausmės, kad pakanka nuteistajam paskirti intensyvią priežiūrą, baudžiamojo poveikio priemonę ir (ar) vieną ar kelis įpareigojimus, ribojančius nuteistojo elgesį ir kartu turinčius auklėjamąjį ir pataisomąjį poveikį. Ypač svarbu įvertinti kaltininko asmenybę, nes tai lemia, ar bus pasiekti Baudžiamojo kodekso 41 straipsnio 2 dalyje įtvirtinti bausmės tikslai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 22 d., 2018 m. gruodžio 18 d., 2019 m. lapkričio 26 d., 2023 m. rugsėjo 28 d. nutartys).

Kaip jau buvo minėta, teismas kiekvienu konkrečiu atveju sprendžia ar yra pakankamas pagrindas manyti, jog bausmės tikslai bus pasiekti be realaus jos atlikimo. Teisėjas privalo remtis byloje esančiais duomenimis, tiesiogiai apibūdinančiais nuteistojo asmenybę bei aplinkybėmis, kurios sudaro galimybes įvertinti, ar nuteistojo nusikaltimas padarytas atsitiktinai, ar nepalankiai susiklosčius aplinkybėms, ar dėl kitų priežasčių. Minėtų nuteistojo asmenybės savybių atskleidimas atitinka Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio reikalavimą, kad būtina konstatuoti tai, jog atidedant bausmės vykdymą taip pat bus pasiekti bausmės tikslai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 15 d.

apžvalga). Pažymėtina ir tai, jog vertinant nuteistojo asmenybę, svarbią reikšmę turi aplinkybės, egzistuojančios apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo metu, nes bausmė skiriama asmeniui esamuoju laiku už jo praeityje padarytą nusikalstamą veiką. Jeigu asmuo po nusikalstamos veikos padarymo ilgą laiką laikosi visuomenėje priimtinių etikos ir moralės normų, nepažeidinėja įstatymų, nedaro naujų nusikalstamų veikų ar kitokių teisės pažeidimų, stiprina socialinius ryšius, dirba ar mokosi, galima pagrįstai manyti, kad jo asmenybės pavojingumas mažėja ir toks asmuo savo elgesiu iki apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo įrodo, jog jis siekia pasitaisyti ir ateityje nedaryti nusikalstamų veikų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 9 d. nutartis).

Pateiktini kelių bylų pavyzdžiai. Vienoje baudžiamojoje byloje konstatuota, jog nuteistasis vairavo transporto priemonę būdamas neblaivus, tuo pažeidė Baudžiamojo kodekso 281¹ straipsnio 1 dalies nuostatą. Nuteistojo atsakomybę lengvinančia aplinkybe pripažintina tai, kad jis prisipažino padaręs nusikalstamą veiką ir dėl savo elgesio nuoširdžiai gailisi, tačiau sunkinančia aplinkybe pripažintina tai, kad nusikalstamą veiką padarė būdamas recidyvistu. Teismas vertino ir tai, jog nuteistasis dirba, ankstesniais teismo baudžiamaisiais įsakymais paskirtas baudas yra sumokėjęs, taip pat nuteistasis teisiamojo posėdžio metu nurodė, kad turi sveikatos problemų, jam bus atliekama operacija, reikiamas išvadas dėl savo elgesio padarė. Atsižvelgdamas į tai, teismas nusprendė, kad yra pakankamas pagrindas manyti, jog nuteistojo resocializacija galima be realaus bausmės atlikimo, todėl paskyrė bausmės vykdymo atidėjimą (Klaipėdos apylinkės teismo 2023 m. spalio 24 d. nutartis).

Kitoje baudžiamojoje byloje teismas nagrinėjo situaciją, kai kaltinamasis būdamas apsvaigęs nuo alkoholio slapta pagrobė automobilį. Teismas išnagrinėjęs aplinkybes, susijusias su padaryta nusikalstama veika bei kaltinamojo asmenybe, padarė išvadą, kad yra pagrindas kaltinamajam taikyti bausmės vykdymo atidėjimą, kadangi kaltinamasis kalnu prisipažino visiškai, nuoširdžiai gailisi, savo elgesį vertina kritiškai, ir tai buvo pripažinta jo atsakomybę lengvinančia aplinkybe. Teismas atkreipė dėmesį, kad laisvės atėmimo bausmės atlikimas šiuo atveju, kai kaltinamojo elgesys po nusikalstamos veikos padarymo rodo teigiamus pokyčius - jis įsidarbino, dėjo pastangas keistis, teismo prašė juo patikėti, pažadėjo teismui ateityje nenusikals, besąlygiškai vykdyti paskirtus įpareigojimus, pats prašė teismo skirti jam intensyvią priežiūrą, tolimesniam kaltinamojo taisymosi procesui turėtų neigiamas pasekmes, taip pat darytų neigiamą įtaką kaltinamojo turimiems ir kuriamiems socialiniams ryšiams. Teismas atkreipė dėmesį ir į tai, kad bausmės vykdymo atidėjimas, skiriant intensyvią priežiūrą su suderintomis pareigomis

kaltinamąjį ne tik nubaus, bet ir paskatins maksimaliai keisti savo elgesį teigiama linkme, taip pat maksimaliai užtikrins, kad kaltinamasis toliau laikytųsi įstatymų ir nenusikalstų. (Kauno apylinkės teismo 2023 m. lapkričio 9 d. nutartis).

Tuo tarpu kitoje baudžiamojoje byloje apeliacinės instancijos teismas atmetė nuteistojo (kuris pirmosios instancijos teismo sprendimu nuteistas už 178 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos nusikalstamos veikos padarymą) apeliacinį skundą dėl bausmės vykdymo atidėjimo. Apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad nuteistasis nusikalto būdamas teistas ir teistumui neišnykus, nusikalstamą veiką padarė bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu, toks asmens elgesys rodo, kad jis nepateisino teismo jam parodyto pasitikėjimo. Šie duomenys itin neigiamai charakterizuoja nuteistojo asmenybę ir rodo, kad ankstesni teistumai bei teisių suvaržymas ankstesnių nuosprendžių vykdymo metu nuteistajam teigiamos įtakos neturėjo. Vien tos aplinkybės, kad asmuo savo kaltę dėl nusikalstamų veikų padarymo pripažino ir dėl savo netinkamo elgesio išreiškė nuoširdų galėjimąsi ne tik teisme, bet ir ikiteisminio tyrimo metu, savaime nesudaro pagrindo taikyti visišką ar dalinį bausmės vykdymo atidėjimą. Atsižvelgiant į tai, apeliacinis skundas buvo atmestas (Klaipėdos apygardos teismo 2023 m. lapkričio 9 d. nutartis). Kitoje byloje apeliaciniame skunde nuteistasis nurodė, kad teismas skirdamas jam bausmę (už Baudžiamojo kodekso 140 straipsnyje 1 dalyje numatytos nusikalstamos veikos padarymą) neatsižvelgė į jo psichinės sveikatos būklę, kadangi jam nustatyti psichikos ir elgesio sutrikimai, todėl nukentėjusios provokuojantis elgesys, turėjo įtakos konflikto kilimui, ko rezultate nukentėjusiajai buvo padaryti sužalojimai. Apeliantas prašė taikyti bausmės vykdymą atidėjimą. Tuo tarpu teismas, įvertinęs visas išdėstytas aplinkybes, konstatavo, kad bausmės vykdymo atidėjimas, net ir dalinis, sukurtų įsivaizduojamą nebaudžiamumo jausmą, neturėtų jokios teigiamos įtakos nuteistojo veiksams ir pasirinktam gyvenimo būdai keisti, dėl to ateityje jis gali toliau vykdyti analogiško pobūdžio ir kitas nusikalstamas veikas, jų nevertindamas kritiškai. Taigi, siekdamas apsaugoti visuomenę nuo pavojingo nuteistojo elgesio ir siekiant užkardyti galimas naujas nusikalstamas veikas, teismas konstatavo, kad tik realus laisvės atėmimas atitiks bausmės tikslus ir įgyvendins teisingumo principą (Klaipėdos apygardos teismo 2023 m. lapkričio 9 d. nutartis).

Nagrinėjant ir kitas, ne tik šiame skyriuje plačiau aptartas bylas, pastebėtina, jog teismai, sprenddami ar bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo, atsižvelgia į teistumą (pavyzdžiui, Kauno apylinkės teismo 2023 m. spalio 16 d. nuosprendis, Panevėžio apygardos teismo 2023 m. lapkričio 20 d. nuosprendis) šeimyninė

padėtį (pavyzdžiui, Kauno apylinkės teismo 2023 m. spalio 10 d. nuosprendis), darbovietės pateiktas charakteristikas (pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. spalio 18 d. nutartis), turimą legalų pragyvenimo šaltinį (pavyzdžiui, Tauragės apylinkės teismo 2023 m. spalio 9 d. nuosprendis), sunkinančios ir lengvinančios aplinkybes (pavyzdžiui, Vilniaus regiono apylinkės teismo 2023 m. spalio 10 d. nuosprendis, Panevėžio apylinkės teismo 2023 m. spalio 11 d. nuosprendis). Taip pat į nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdį, laipsnį (Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. spalio 17 d. nutartis, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis) ir kt. Baigtinio sąrašo į ką teismas atsižvelgia, vertindamas kaltinimo asmenybę bei nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes, nėra. Taigi, kaip jau minėta, yra svarbu atsižvelgti į realiai esamą situaciją ir visas aplinkybes vertinti kompleksiskai.

Apibendrinant aukščiau išdėstyta, akivaizdu, jog Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 4 dalis kiekvienu atveju įpareigoja teismą atsižvelgti ne tik į Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 1-3 dalyse nurodytus formaliuosius bausmės vykdymo atidėjimo pagrindus, bet ir turi įvertinti bausmės vykdymo atidėjimo tikslingumą bausmės paskirties kontekste bei nusprendus taikyti bausmės vykdymo atidėjimą motyvuoti, jog yra pakankamas pagrindas manyti, kad bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo arba asmeniui atlikus tik jos dalį. Pastebėtina, jog teismai, spręsdami ar bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo, atsižvelgia į teistumą, šeimyninę padėtį, sunkinančias ir lengvinančias aplinkybes, taip pat į nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes, pobūdį, motyvą.

3.5. Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 5 ir 6 dalių analizė

Pažymėtina, kad Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 5 ir 6 dalis tikslinga aiškinti sistemiškai, kadangi šios nuostatos numato pareigas, kurios taikomos bausmės vykdymo atidėjimo atveju.

Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 5 dalis numato, jog atidedamas bausmės vykdymą pagal minėto straipsnio 2 ir 3 dalis, teismas paskiria nuteistajam vieną ar kelias tarpusavyje suderintas baudžiamojo poveikio priemones, minėto straipsnio 1 dalyje nustatytą intensyvią priežiūrą ir (ar) 5 dalyje numatytas pareigas.

Pabrėžtina, jog baudžiamojo poveikio priemonės yra įtvirtintos Baudžiamojo kodekso 67 straipsnyje. Minėto straipsnio 1 dalyje numatyta, jog baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį, tačiau baudžiamajame įstatyme nėra

pateiktos aiškios ir konkrečios baudžiamojo poveikio priemonių sąvokos. Romualdo Drakšo manymu, savo esme ir turiniu baudžiamojo poveikio priemonės artimos, tačiau netapačios bausmei, nes skirtingi jų skyrimo pagrindai, teisių ir laisvių apribojimo apimtis, teisiniai jų nevykdymo padariniai ir panašiai. Todėl, apibrėžiant baudžiamojo poveikio priemones, negalima remtis vien kriminalinės bausmės sąvoka. (Drakšas, 2004) Autorius mano, kad baudžiamojo poveikio priemonės tai baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma (Drakšas, 2008). Pažymėtina, kad 2000 m. Baudžiamajame kodekse buvo nuspręsta atsisakyti papildomų bausmių instituto, o kuriant baudžiamojo poveikio priemonių institutą pabrėžta, kad tik išimtiniais atvejais baudžiamojo poveikio priemonės galėtų būti taikomos kartu su bausme (Švedas ir kt., 2017), o kaip jau minėta anksčiau, bausmės vykdymo atidėjimu be kita ko siekiama bausmės tikslų. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimuose matome, jog baudžiamojo poveikio paskirtis yra ne tik nubausti kaltininką, bet ir pačią nusikalstamą veiką padaryti ekonomiškai nenaudingą, t. y. paskirta bausmė ir (ar) baudžiamojo poveikio priemone turi būti veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 20 d., 2023 m. birželio 15 d. nutartys).

Aiškinant Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 5 dalies nuostatą akivaizdu, jog įstatymų leidėjas numato alternatyvas, t. y. teismas gali skirti intensyvią priežiūrą, suderintas baudžiamojo poveikio priemones ir 5 dalyje numatytas pareigas kartu, arba kiekvieną iš šių priemonių atskirai. Tačiau dar 2007 m. teismai minėtą normą traktavo kitaip, t. y. teismas aiškino, kad „Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 2 dalyje (*dabartinėje redakcijoje - 5 dalyje*) nurodyta, kad atidėdamas bausmės vykdymą, teismas paskiria nuteistajam baudžiamojo poveikio priemonę ir (ar) vieną ar kelis įpareigojimus. Iš to išplaukia, kad pagal naująją Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 2 dalies redakciją (*2007 m. liepos 21 d. redakcija*), įpareigojimų skyrimas atidėjus bausmės vykdymą nėra privalomas, tačiau yra privalomas baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas. Remiantis tuo, baudžiamojo poveikio priemonės skyrimas atidėjus bausmės vykdymą nuteistajam yra privalomas teismui, tai yra teismo pareiga, o dėl įpareigojimų skyrimo teismas sprendžia atsižvelgęs į bylos aplinkybes, tai yra teismo teisė” (Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Pažymėtina, kad toks lingvistinis normos interpretavimas yra klaidingas, todėl naujesnėje teismų praktikoje tokių klaidų nepastebima ir teismas minėta normą taiko tinkamai. Antai, vienoje byloje teismas nuteistajam (už Baudžiamojo kodekso 253 straipsnio 1 dalyje numatytos nusikalstamos veikos padarymą) atidėjimo

arešto bausmės vykdymą bei paskyrė Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 5 dalies 5, 8 ir 10 punktuose numatytas pareigas, t. y. dirbti arba būti registruotam Užimtumo tarnyboje, neišvykti už gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo ir nevertoti psichiką veikiančių medžiagų. Pažymėtina, jog intensyvi priežiūra šiuo atveju nebuvo taikoma (Panevėžio apylinkės teismo 2023 m. rugpjūčio 28 d. nutartis). Yra ir daugiau bylų, kuriose teismas taip pat neskyrė intensyvios priežiūros, pavyzdžiui teismas paskyrė tik Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 5 dalies 5 ir 6 punktus, t. y. tęsti darbą ir dalyvauti elgesio pataisos programoje (Klaipėdos apygardos teismo 2023 m. spalio 23 d. nutartis) arba baudžiamojo poveikio priemonę, numatyta Baudžiamojo kodekso 67 straipsnio 9 dalyje, t. y. dalyvauti smurtinį elgesį keičiančiose programose (Šiaulių apygardos teismo 2023 m. spalio 31 d. nutartis). Tuo tarpu kitoje baudžiamojoje byloje asmuo nuteistas pagal Baudžiamojo kodekso 281¹ straipsnio 1 dalį. Teismas atidėjo arešto bausmės vykdymą bei paskyrė intensyvią priežiūrą, Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 5 dalies 5 punkte numatytą įpareigojimą ir Baudžiamojo kodekso 67 straipsnio 2 dalies 1 punkto 1 dalyje numatytą baudžiamojo poveikio priemonę (Šiaulių apylinkė teismo 2023 m. rugsėjo 12 d. baudžiamasis įsakymas). Intensyvi priežiūra paskirta ir kitose baudžiamosiose bylose, pavyzdžiui intensyvi priežiūra paskirta kartu su Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 5 dalies 5 ir 10 punktais (Vilniaus regiono apylinkės teismo 2023 m. spalio 16 d. nutartis), intensyvi priežiūra paskirta kartu su Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 5 dalies 5, 8, 10 ir 11 punktais (Vilniaus regiono apylinkės teismo 2023 m. spalio 16 d. nutartis). Taigi, akivaizdu, jog intensyvios priežiūras taikymas yra teismų diskrecija, bet ne pareiga.

Pažymėtina, jog atidedant bausmės vykdymą, taikomos skirtingos baudžiamojo poveikio priemonės, pavyzdžiui teisės vairuoti kelių transporto priemones atėmimas ir automobilio konfiskavimas (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2023 m. spalio 30 d. baudžiamasis įsakymas, Kauno apylinkės teismo 2023 m. lapkričio 14 d. nutartis), sudalyvauti elgesio pataisos programoje (Kauno apylinkės teismo 2023 m. spalio 24 d. nuosprendis, Šiaulių apygardos teismo 2023 m. spalio 31 d. nutartis), atlyginti padarytą turtinę žalą (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2023 m. spalio 18 d. nuosprendis) ir kt. Pastebėtina, jog kalbant apie padarytos turtinės žalos atlyginimą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad nors Baudžiamojo kodekso 69 straipsnio 3 dalyje nustatyta, jog paskyrus turtinės žalos atlyginimą arba pašalinimą, žala turi būti atlyginta ar pašalinta per teismo nustatytą terminą, tačiau kai ši baudžiamojo poveikio priemonė paskiriama pagal Baudžiamojo kodekso 75 straipsnį, baudžiamojo poveikio priemonės terminas

negali būti ilgesnis nei bausmės vykdymo atidėjimo terminas. Priešingu atveju šios baudžiamojo poveikio priemonės įvykdymas, o kartu ir jos paskirties įgyvendinimas nebus užtikrinami. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 21 d. nutartis).

Vertinant Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 5 dalies problematiką, atkreiptinas dėmesys ir į 6 dalį. Įstatymų leidėjas numato galimybę teismui paskirti kitas baudžiamajame įstatyme nenumatytas pareigas, kurios, teismo nuomone, turėtų teigiamos įtakos nuteistojo elgesiui, jeigu to prašo pats nuteistasis, kiti baudžiamojo proceso dalyviai arba pats teismas gali nuspręsti vadovaujantis savo nuožiūra. Pavyzdžiui, vienoje baudžiamojoje byloje moteris buvo nuteista už Baudžiamojo kodekso 145 straipsnio 1 dalyje numatytos nusikalstamos veikos padarymą. Teismas atidėjo laisvės atėmimo bausmę be intensyvios priežiūros, bei įpareigojo bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu dalyvauti elgesio pataisos programoje, nebendrauti su nukentėjusiuoju, nevartoti psichiką veikiančių medžiagų ir įpareigojo per dviejų mėnesių laikotarpį išsikelti iš gyvenamosios vietos visam bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiui. Nuteistoji apeliaciniame skunde pažymėjo, jog Baudžiamojo kodekso 75 straipsnyje nėra nustatyto tokio įpareigojimo, todėl jis laikomas neteisėtu. Apeliacinės instancijos teismas atmetė skundą ir pažymėjo, kad Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 6 dalyje yra įtvirtinta, jog teismas, atidėdamas bausmės vykdymą, gali paskirti ne tik įpareigojimus, numatytus šio straipsnio 5 dalyje, bet ir kitas baudžiamajame įstatyme nenumatytas pareigas, kurios turėtų teigiamos įtakos nuteistojo elgesiui. Šiuo atveju teismas, įvertinęs įpareigojimo išsikelti iš gyvenamosios vietos tikslingumą ir įvykdymo realumą, būsimą poveikį nuteistajai, taip pat įvertinusi jos asmenybės bruožus, vertybinę orientaciją, elgesį nusikalstamos veikos metu ir po jos nusprendė, jog šis įsipareigojimas neabejotinai darys teigiamą įtaką ne tik nuteistajai, bet ir nukentėjusiajai, todėl yra būtinas siekiant išvengti konfliktinių situacijų, kurių metu būtų daromos smurtinio pobūdžio nusikalstamos veikos (Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 12 d. nutartis).

Taip pat svarbų išaiškinimą dėl Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 6 dalies pateikė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pabrėžęs, jog lingvistiniu ir sisteminiu būdu aiškinant minėtą normą, gali būti paskirtos kitos pareigos, kurios nenumatytos Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 5 dalyje, tačiau negali paskirti neturtinės žalos atlyginimo, nes pagal savo paskirtį ir turinį neturtinės žalos atlyginimas yra artimas turtinės žalos atlyginimui ar pašalinimui, todėl galėtų būti laikoma baudžiamojo poveikio priemone (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 9 d., 2019 m. lapkričio 12 d. nutartis).

Pažymėtina, jog praktikoje pastebima ir kitų bylų, kuriose prašoma taikyti arba teismas savo nuožiūra taiko Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 6 dalį, pavyzdžiui paskiria Baudžiamojo kodekso 70 straipsnyje numatytus nemokamus darbus (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. gruodžio 3 d., 2022 m. vasario 11 d. nutartys), įpareigoja išsikelti iš gyvenamosios vietos (Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 12 d. nutartis), įpareigoja lankytis priklausomybės konsultacijose (T-328-1139/2021), įpareigoja dalyvauti psichologo konsultacijose sprendžiant turimas mąstymo ir elgesio bei emocines problemas (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. lapkričio 5 d. nutartis) ir kt. Tačiau pabrėžtina, jog minėto straipsnio 6 dalies taikymo atvejų teismų praktikoje yra mažiau palyginus su to paties straipsnio 5 dalimi, kadangi taikant 6 dalies nuostatas, teismai privalo įsitikinti, kad įstatyme numatytos baudžiamojo poveikio priemonės ir pareigos neturės teigiamos įtakos nuteistojo elgesiui. Pastebėtina ir tai, jog minėti įpareigojimai neretai taikomi kompleksiskai su Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 5 dalies įpareigojimais ir (ar) baudžiamojo poveikio priemonėmis.

Apibendrinant galime daryti išvadą, kad teismai nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui pritaikę arešto ar laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo institutą, turi diskrecijos teisę paskirti intensyvią priežiūrą, vieną ar kelias baudžiamojo poveikio priemones bei įpareigojimus. Analizuojant teismų praktiką pastebėta, kad galimos įvairios minėtų priemonių bei įpareigojimų kombinacijos. Pažymėtina ir tai, kad teismai, skirdami minėtas priemones, atsižvelgia į veikos padarymo aplinkybes, kaltininko asmenybę ir suderina tas baudžiamojo poveikio priemones ir įpareigojimus, kurie leis efektyviai įgyvendinti bausmės tikslus.

4. BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONIŲ IR ĮPAREIGOJIMŲ NEVYKDYMO ATIDĖJUS BAUSMĖS VYKDYMĄ TEISINIAI PADARINIAI

Siekiant išsigryninti baudžiamojo poveikio priemonių ir įpareigojimų nevykdymo atidėjus bausmės vykdymą teisinius padarinius, būtina palyginti kelių teisinių aktų nuostatas. Baudžiamojo kodekso 74 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad „asmeniui, kuris vengia įvykdyti jam paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę (išskyrus turto konfiskavimą), teismas bausmę vykdančios institucijos teikimu gali paskirti bausmę pagal šio kodekso 243 straipsnį“. Taigi, nuteistojo nubaudimas neatleidžia nuo pareigos įvykdyti paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę, o Baudžiamojo kodekso 243 straipsnis numato, kad „tas, kas vengė atlikti teismo paskirtą su laisvės atėmimu nesusijusią bausmę ar baudžiamojo poveikio priemonę (išskyrus turto konfiskavimą), padarė baudžiamąjį nusižengimą ir baudžiamas bauda arba areštu“. Tuo tarpu, Probacijos įstatymo 30 straipsnio 2 dalies 3 punkte numatyta, jog „jeigu probuojamasis probacijos vykdymo laikotarpiu be pateisinamų priežasčių nevykdo probacijos sąlygų arba ir po papildomų probacijos sąlygų paskyrimo jų nevykdo ar padaro teisės pažeidimą, už kurį jam taikyta administracinė nuobauda, arba nevykdo kitų įstatymų nustatytų pareigų, teismas probacijos tarnybų teikimu priima sprendimą panaikinti bausmės vykdymo atidėjimą ir vykdyti pagal nuosprendį paskirtą bausmę arba panaikinti lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigų ir vykdyti likusią bausmės dalį“. Bausmės (visos ar dalies) vykdymo atidėjimo atveju, stebint nuteistojo elgesį, probacijos tarnybos gali nuspręsti, jog nusikalstamo elgesio rizika padidėja ir yra pakankamas pagrindas galvoti, jog bausmės tikslai nebus pasiekti vykdant bausmės vykdymo atidėjimą. Bausmių vykdymo kodekso 89 straipsnio 1 dalis reglamentuoja, jog „Jeigu terminuoto laisvės atėmimo bausmės atlikimo metu nuteistojo, kuriam bausmės vykdymas iš dalies buvo atidėtas pagal Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 3 dalį arba 92 straipsnio 3 dalį, nusikalstamo elgesio rizika padidėja ir yra pakankamas pagrindas manyti, kad bausmės tikslai nebus pasiekti taikant bausmės vykdymo atidėjimą, teismas laisvės atėmimo vietų įstaigos teikimu gali priimti sprendimą panaikinti bausmės vykdymo atidėjimą ir toliau vykdyti pagal nuosprendį paskirtą bausmę.“

Iš šių įstatymo nuostatų galime daryti išvadą, kad baudžiamojo poveikio priemonių bei įpareigojimų nevykdymas ir nesilaikymas probuojamam sukelia neigiamas teises pasekmes, tačiau svarbu pažymėti, jog teismas, priimdamas sprendimą panaikinti bausmės vykdymo atidėjimą, privalo ne tik formaliai atsižvelgti į įstatymo nuostatas, bei įvertinti visas aplinkybes ir nevykdymo priežastis. Pavyzdžiui, vienoje baudžiamojoje

byloje nuteistajam buvo pritaikytas bausmės vykdymo atidėjimas, bet probacijos tarnybos konstatavo, jog nuteistasis laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu teismo nuosprendžiu paskirtus įpareigojimus vykdė netinkamai, t. y. vartojo alkoholį, du kartus baustas už administracinius nusižengimus (už kurias atitinkamai gavo baudas). Tačiau teismas atkreipė dėmesį ir į kitus aspektus, t. y. kad naujų nusikalstamų veikų nepadarė, nepažeidė įpareigojimo per visą bausmės atidėjimo laiką neišvykti iš gyvenamosios vietos miesto ribų be nuteistosios priežiūrą vykdančios institucijos leidimo, vykdė individualią veiklą, įvykdė paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę, t. y. išklauė smurtinį elgesį keičiančią programą. Nuteistasis žada sumokėti baudas bei gailisi dėl savo elgesio. Teismas, atsižvelgęs į visas aplinkybes, konstatavo, kad laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo panaikinimas būtų per griežta priemonė, ir nuteistajam dar kartą suteikė galimybę dirbti ir gyventi visavertį gyvenimą (Kauno apylinkės teismo 2020 m. vasario 26 d. nutartis).

Taip pat toliau nagrinėjamojoje baudžiamojoje byloje probacijos tarnyba prašė panaikinti arešto bausmės vykdymo atidėjimą, tačiau teismas konstatavo, jog nuteistojo veiksmai nebuvo piktybiškas vengimas vykdyti probacijos sąlygas, tai turimos priklausomybės ligos pasekmė. Taip pat probacijos vykdymo laikotarpiu nebuvo pradėta naujų ikiteisminių tyrimų, administracine tvarka jis nebaustas, registruojasi Užimtumo tarnyboje. Teismas padarė išvadą, kad, vadovaujantis teisingumo bei protingumo kriterijais, šiuo atveju arešto bausmės vykdymo atidėjimo panaikinimas prieštarautų Probacijos įstatymo paskirčiai bei teisingumo ir protingumo principams ir būtų neproporcinga priemonė, todėl probacijos tarnybos teikimo netenkino. (Alytaus apylinkės teismo 2023 m. lapkričio 8 d. nutartis).

Kitoje baudžiamojoje byloje probacijos tarnyba prašė panaikinti nuteistajam laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimą, tačiau teismas pažymėjo, jog nuteistasis yra nevaikštantis, nekalbantis, jis be kito asmens pagalbos negali savęs apsitarnauti, yra priklausomas nuo narkotinių medžiagų ir nori gydytis nuo šios priklausomybės, tačiau dėl negalios, priklausomybės nuo kito asmens, jam pagalba nėra teikiama, nurodant, kad nėra galimybės jam skirti atskirą asmenį, kuris galėtų rūpintis juo gydymosi laikotarpiu. Teismas nusprendė bausmės vykdymo atidėjimo nenaikinti, tačiau įpareigoti nuteistąjį gydytis priklausomybę nuo narkotinių medžiagų, kreipiantis į kompetentingas gydymo įstaigas, siekiant gauti gydymą (Telšių apylinkės teismo 2023 m. spalio 31 d. nutartis).

Esama ir kitų bylų, kuriose įpareigojimų nevykdymas ir nesilaikymas probuojamam sukelia neigiamas teisines pasekmes, tačiau teismas ne tik formaliai atsižvelgė į įstatymo

nuostatas, bet vertino visas aplinkybes ir nevykdymo priežastis, pavyzdžiui Šiaulių apylinkės teismo 2023 m. liepos 20 d. nuosprendis, Klaipėdos apylinkės teismo 2023 m. spalio 20 d. nutartis, Šiaulių apylinkės teismo 2023 m. spalio 25 d. nutartis, Klaipėdos apylinkės teismo 2023 m. spalio 25 d. nutartis, Vilniaus miesto apylinkės teismo 2023 m. spalio 26 d. nutartis, Kauno apylinkės teismo 2023 m. spalio 26 d. nutartis ir kt. Tačiau nuteistųjų, kuriems atidėtas bausmės vykdymas, teisinė padėtis gali būti ir bloginama. Tokios situacijos atsitinka, kad nuteistasis piktybiškai neatlieka jam numatytų įpareigojimų, nebando pakeisti savo elgesio modulio. Toks nuteistojo elgesys suponuoja ne ką kitą, kaip bausmės vykdymo atidėjimo panaikinimą. Antai, vienoje baudžiamojoje byloje nuteistasis ignoravo savo pareigą atlyginti padarytą turtinę žalą bent nedidelėmis dalimis, t. y. pagal savo galimybes. Teismas, apibendrindamas visą bylos medžiagą, padarė išvadą, kad nuteistasis net ir suvokdamas realios laisvės atėmimo bausmės atlikimo grėsmę iš esmės nevykdė vienos iš jam nustatytų pareigų, darė administracinius nusižengimus. Nuteistasis bausmės vykdymo atidėjimo metu teigiamų išvadų nepadarė, jis pakankamai nesistengė keisti savo elgesio, bausmės vykdymo atidėjimas siekiamo teigiamo poveikio nuteistajam nepadarė. Atsižvelgiant į tai, žemesnės instancijos teismas tinkamai įvertino visas aplinkybes ir panaikino bausmės vykdymo atidėjimą (Vilniaus apygardos teismo 2020 m. kovo 5 d. nutartis).

Kitoje byloje teismas konstatavo, kad nuteistasis nepaisydamas to, kad jau vieną kartą teismas išreiškė jam pasitikėjimą atidėdamas arešto bausmę, antrą kartą atmesdamas probacijos tarnybos teikimą dėl bausmės vykdymo atidėjimo panaikinimo, pakartotinai padarė probacijos pažeidimus pažeisdamas teismo skirtos intensyvios priežiūros sąlygas. Teismas padarė išvadą, kad bausmės tikslai nebus pasiekti be realaus arešto bausmės vykdymo, todėl probacijos tarnybos teikimą dėl bausmės vykdymo atidėjimo panaikinimo nuteistajai patenkino (Tauragės apylinkės teismo 2023 m. lapkričio 7 d. nutartis).

Taip pat toliau aptariamojoje byloje probacijos tarnyba prašė panaikinti nuteistajam laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimą, kadangi intensyvios priežiūros metu vartojo alkoholį, taip pat kitas psichiką veikiančias medžiagas. Teismas padarė išvadą, kad nuteistasis probacijos vykdymo laikotarpiu elgėsi netinkamai, parodyto pasitikėjimo nepateisino ir jam paskirtos bausmės tikslai gali būti pasiekti tik realiai atliekant bausmę. Nuteistasis turėjo galimybę savo atsakingu elgesiu įrodyti, kad yra vertas pasitikėjimo, tačiau šia galimybe nepasinaudojo, be pateisinamų priežasčių nesilaikė probacijos sąlygų, savo elgesio teigiama linkme nekoregavo, vartojo psichiką veikiančias medžiagas (Alytaus apylinkės teismo 2023 m. lapkričio 3 d. nutartis).

Remiantis aukščiau išdėstytu, matome, kad bausmės vykdymo atidėjimo panaikinimas galimas už intensyvios priežiūros nevykdymą, baudžiamojo poveikio priemonių ar kitų įpareigojimų nepaisymą. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad teismas, priimdamas sprendimą panaikinti bausmės vykdymo atidėjimą, privalo ne tik formaliai atsižvelgti į įstatymo nuostatas, bet ir įvertinti visas aplinkybes ir nevykdymo priežastis. Antai, vertinant aplinkybių visumą, teismas gali nustatyti, jog nuteistasis pažeidžia savo pareigas, tačiau bausmės vykdymo atidėjimo panaikinimas būtų per griežta priemonė. Analizuojat teismų praktiką pastebėta, kad teismai, sprendami ar neišvengiamas yra bausmės vykdymo atidėjimo panaikinimas, vertina tai, ar baudžiamojo poveikio priemonės ir (ar) įpareigojimai nevykdomi piktybiškai ar dėl kitų susiklosčiusių aplinkybių, taip pat vertina probuojamojo asmens elgesį bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu, sveikatos būklę, naujų nusikalstamų veikų ar administracinių nusižengimų padarymą, priklausomybių turėjimą ir kt.

IŠVADOS

1. Autorės nuomone, bausmė – tai valstybės prievartos priemonė, kuria apribojamos tam tikros asmens teisės bei siekiama įgyvendinti bausmės tikslų visumą, o būtent užtikrinti bendrąją ir individualią prevenciją, nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį, paveikti bausmę atlikusį asmenį, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų bei užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą. Bausmė negali apsiriboti kurio nors vieno tikslo siekimu, jos paskirtis užtikrinama tik įgyvendinus tarpusavyje koreliuojančių tikslų kompleksą.
2. Darbo autorės nuomone, bausmės vykdymo atidėjimas – tai bausmės įgyvendinimo forma ir viena iš probacijos formų, kai nuteistajam gali būti atidėtas nustatytos bausmės vykdymas, jeigu yra pagrindas manyti, jog bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo.
3. Atlikus Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio istorinę analizę pastebėta, jog pirmosiose šio straipsnio redakcijose buvo numatyta galimybė atidėti baudos, arešto ir laisvės atėmimo bausmių vykdymą, tačiau vėliau įstatymų leidėjas numatė, kad gali būti atidėtas tik laisvės atėmimo bausmės vykdymas. 2020 m. liepos 1 d. Baudžiamojo kodekso redakcijoje sugrąžintas bausmės vykdymo atidėjimas pirmą kartą nuteistiems arešto bausme ir numatyta naujovė – dalinis bausmės vykdymo atidėjimas už sunkių nusikaltimų padarymą (išskyrus įstatyme numatytas išimtis). Pakeitimai buvo inicijuoti plėtojant su areštu ir laisvės atėmimu nesusijusių baudžiamosios atsakomybės formų taikymą asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, bei siekiant mažinti įkalintų asmenų skaičių.
4. Įstatymų leidėjas nėra numatęs aplinkybių sąrašo, kuriuo privalo vadovautis teismai, vertinant ar įmanoma bausmės tikslus pasiekti realiai jos nevykdant, kadangi toks sąrašo įtvirtinimas nėra tikslingas. Nepakanka nustatyti vien formalią situacijos atitiktį įstatyme numatytooms sąlygoms, todėl teismai kiekvienu atveju sprendžia ar bausmės tikslai bus pasiekti asmeniui neatliekant arešto arba laisvės atėmimo bausmės ar atliekant tik jos dalį. Analizuojant teismų praktiką pastebėta, kad teismai vertina nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes (pavyzdžiui, pobūdį, motyvą ir kt.) bei kaltininko asmenines savybes (pavyzdžiui, išsilavinimą, šeimyninę padėtį, teistumą ir kt.).
5. Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 1 dalis turėtų būti aiškinama taip, kad „pirmą kartą“ nuteistas arešto bausme yra asmuo, anksčiau nuteistas šia bausme, t. y. apkaltinamuoju nuosprendžiu jam nebuvo paskirta arešto bausmė, arba, nors

nuosprendžiu tokia bausmė ir buvo paskirta, tačiau iki naujo nusikaltimo padarymo jo teistumas išnykęs arba nustatyta tvarka panaikintas.

Taip pat šiuo metu Baudžiamajame kodekse įtvirtinta formuluotė dėl intensyvios priežiūros taikymo nėra aiški, todėl teismų praktikoje aiškinama, jog Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 1 dalis dėl paskirtos bausmės vykdymo atidėjimo ir intensyvios priežiūros paskyrimo yra suformuluota ne kaip imperatyvi nuostata, įpareigojanti skiriant bausmės vykdymo atidėjimą nustatyti ir nuteistojo intensyvią priežiūrą, o kaip diskrecija.

6. Teismai, atidedant bausmės vykdymą, turi diskreciją taikyti ne tik Baudžiamajame kodekse numatytas baudžiamojo poveikio priemones ir įpareigojimus, bet ir pareigas, kurios nėra numatytos įstatyme, jeigu tai teigiamai įtakotų nuteistojo elgesį. Analizuojant teismų praktiką pastebėta, jog siekiant pasiekti bausmės tikslų atidedant arešto ar laisvės atėmimo bausmių vykdymą, teismai linkę taikyti ir įstatyme nenumatytas pareigas, pavyzdžiui įpareigoja išsikelti iš gyvenamosios vietos, įpareigoja lankytis priklausomybės konsultacijose, dalyvauti psichologo konsultacijose sprendžiant turimas mąstymo ir elgesio bei emocines problemas ir kt. Teismas gali skirti visas priemones (baudžiamojo poveikio priemones ir įpareigojimus) tiek po vieną, tiek taikant įvairias jų kombinacijas.
7. Taikant bausmės vykdymo atidėjimą, teismai skiria baudžiamojo poveikio priemones ar kitus įpareigojimus, tačiau minėtų priemonių ir (ar) pareigų nevykdymas ir nesilaikymas probuojamam sukelia neigiamas teises pasekmes. Visgi teismas, priimdamas sprendimą panaikinti bausmės vykdymo atidėjimą, privalo ne tik formaliai atsižvelgti į nustatytų pareigų nevykdymą, bet ir įvertinti nevykdymo priežastis.
8. Šiuo metu įstatymas numato galimybę bausmės vykdymo atidėjimą taikyti už tam tikrus sunkius nusikaltimus nuteistiems asmenims, tačiau bausmės vykdymo atidėjimas negali būti taikomas labai sunkių nusikaltimų padarymo atvejais. Autorės nuomone, tai paneigtų šio instituto esmę. Atsakomybei už labai sunkių nusikaltimų individualizavimą galime naudoti kitus būdus, t. y. remiantis Baudžiamojo kodekso 54 straipsnio 3 dalimi teismas už labai sunkų nusikaltimą gali paskirti švelnesnę bausmę nei numatyta atitinkamo straipsnio sankcijoje bei remiantis Baudžiamojo kodekso 62 straipsniu skirti švelnesnę bausmę, esant numatytoms sąlygoms.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Tarptautiniai teisės aktai:

1. Europos Tarybos Ministrų Komiteto priimta rezoliucija. (1965). Dėl bausmės vykdymo atidėjimo, probacijos ir kitų alternatyvų laisvės atėmimo bausme. (65) 1;
2. European rules on community sanctions and measures – Recommendation No. R (92) 16 and explanatory memorandum (1998).

Nacionaliniai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). Valstybės žinios, 33-1014;
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). Valstybės žinios, 89-2741;
3. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (2002). Valstybės žinios, 73-3084;
4. Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (2012). Valstybės žinios, 4-108;
5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 39¹ ir 306¹ straipsniais įstatymas (2003). Valstybės žinios, Nr. 38-1733;
6. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228¹ straipsniu įstatymas (2004). Valstybės žinios, Nr. 108-4030;
7. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198¹, 198², 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių priedo pakeitimo, XXVI, XXX skyrių pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256¹, 257¹ straipsniais (2004). Valstybės žinios, Nr. 81-3309;
8. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 38, 47, 63, 66, 70, 75, 82, 93, 129, 166, 167, 172, 178, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 194, 196, 197, 198, 198¹, 198², 199, 202, 213, 214, 215, 225, 227, 228, 231, 233, 235, 252, 256, 257, 262, 284, 285, 312 straipsnių, priedo pakeitimo ir papildymo, XXVI, XXX skyrių

- pavadinimų pakeitimo ir kodekso papildymo 256¹, 257¹ straipsniais įstatymas (2007). Valstybės žinios, Nr. 81-3309;
9. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 64, 67, 75, 82, 87, 92 straipsnių pakeitimo ir 77, 94 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas (2012). Valstybės žinios, Nr. 5-138;
 10. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 27, 38, 39, 55, 56, 60, 62, 75, 179 IR 187 straipsnių pakeitimo įstatymas (2015). TAR, Nr. 4087;
 11. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 75 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas (2017). XIIIIP-708 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/5d968c303a0e11e79f4996496b137f39?jfwid=-19syzx459f>>;
 12. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 43, 47, 54, 62, 63, 64, 681, 682, 71, 75, 90, 226 ir 227 straipsnių pakeitimo įstatymas (2017). TAR, Nr. 15859;
 13. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 55, 67, 70, 71, 74, 75, 85, 92 ir 243 straipsnių pakeitimo įstatymas (2019). TAR, Nr. 11177;
 14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. vasario 21 d. nutarimas “Dėl Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos ir probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo”. Nr. 220. Valstybės žinios, Nr. 27-989;
 15. Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo projekto aiškinamasis raštas (2010). XIP-1892 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.368962>>;
 16. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2014 m. gruodžio 15 d. įsakymas „Dėl intensyvios priežiūros vykdymo ir kontrolės taisyklių patvirtinimo“ Nr. 1V-863;
 17. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas (1961). Vyriausybės žinios, 18-148.

Specialioji literatūra:

1. Abramavičius, A. ir kt. (2004). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis. 1–98 straipsniai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras;
2. Schmidt, K. Annesley. (1998). Electronic monitoring: what does the literature tell us? *Federal Probation Journal*, 62(2);
3. Bikelis, S., Nikartas, S. (2021). Kai kurių pakeitimų Baudžiamojo kodekso bendrosios dalies nuostatose, reguliuojančiose nusikalstamų veikų padarymo teisinės pasekmes, siūlymai. *Teisės e-aktualijos*, 19(1), 17-24;
4. Bluvšteinas, J. (1994). Akivaizdžios ir latentinės kriminalinės bausmės funkcijos. *Teisės problemos*, 2;
5. Drakšas, R. (2004). Bausmė: bendrosios teorinės problemos. *Teisė*, 52;
6. Drakšas, R. (2008). *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos*. Vilnius: Justitia;
7. Drakšas, R. (2016). Teisingumo principas skiriant bausmę. *Teisės apžvalga*, 2 (14);
8. Drakšas, R. (2020). Teisingumo principas kaip bausmės vykdymo atidėjimo prielaida. *Jurisprudencija*, 27(2), 454-475;
9. Drakšienė, A., Drakšas, R. (2007). *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas;
10. Gumuliauskas, A. (2004). Teisėjo nuožiūra skiriant bausmę. *Jurisprudencija*, 61(53), 85-94;
11. Levon, J. (2012). Baudžiamojo poveikio priemonių nevykdymo atidėjus bausmės vykdymą teisiniai padariniai. *Teisė*, 84, 1392–1274;
12. Mackevičius, T. (2011). Probacija. Quid id est. *Socialinių mokslų studijos*, 3(2);
13. Marcinauskaitė, R. (2019). *Baudžiamojo kodekso naujovės, susijusios su bausmės vykdymo atidėjimo taikymu*. Iš Lietuvos teisė 2019: esminiai pokyčiai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas;
14. Mesonienė, S. (2004). Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinis ir nacionalinis kontekstas. *Jurisprudencija*, 52(44);
15. Nikartas, S. (2018). Daugiau probacijos, mažiau kalinių? Ar pagrįstas kalinių skaičiaus mažinimo lūkestis? *Jurisprudencija*, 25(2);
16. Piesliakas, V. (1990). Kaip kovosime su nusikalstamumu? *Teisės apžvalga*, 2;

17. Piesliakas, V. (2008). Bausmės individualizavimas ir teisingumo principo įgyvendinimas skiriant bausmes. *Jurisprudencija*, 11(113);
18. Piesliakas, V. (2008). *Baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės, darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai*. Vilnius: Justitia;
19. Pradel, J. (2002). *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius;
20. Sakalauskas, G. ir kt. (2012). *Savanorystė probacijos sistemoje: prielaidos ir galimybės*. Vilnius: Teisės institutas;
21. Sakalauskas, G. (2020). Įkalinimo tikslų labirintuose. Iš *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų bausmių vykdymo problematikai, rinkinys*. Vilnius;
22. Sakalauskas, G. ir kt. (2020). *Kalinimo sąlygos ir kalinių socialinės integracijos prielaidos*. Vilnius: Teisės institutas;
23. Simanaitytė, E. (2016). Bausmės vykdymo atidėjimas ir aktualios jo taikymo problemos. *Teisė*, 98, 200-213;
24. Šukytė, J. (2013). Neatsargios kaltės numatymo nusikalstamų veikų sudėtyse problemos. *Socialinių mokslų studijos*, 5(2);
25. Švedas, G. (2003) *Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamosios politikos, baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras;
26. Švedas, G. (2014). Bausmės skyrimo asmeniui, pirmą kartą teisiama už nesunkų arba apysunkį tyčinį nusikaltimą, nuostatos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje. *Teisė*, 90;
27. Švedas, G., Abramavičius, A., ir Prapiestis J. (2020). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. 2 knyga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla;
28. Švedas, G., Levon, J. (2022). Arešto bausmės vykdymo atidėjimo instituto probleminiai aspektai Lietuvoje. *Teisė*, 123, 8–23;
29. Švedas, G. ir kt. (2017). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla;
30. Vaišvila, A. (2000). *Teisinės valstybės koncepcija Lietuvoje*. Vilnius: Bendros įm. UAB "Litimo" leidykla;
31. Vaišvila, A. (2004). Ar kiekvienam įstatymui taikytinas socialinio veiksmingumo kriterijus? *Jurisprudencija*, 54(46).

Teismų praktika

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 57-2552;
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 1-7;
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. kovo 18 d. nutarimas. TAR, 5659;
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-482;
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 15 d. apžvalga Nr. 28;
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-386-746/2015;
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-266-942/2015;
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-137-693/2017;
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-179-693/2017;
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. liepos 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-217-976/2018;
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-326-303/2018;
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-266-511/2018;
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. sausio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-74-788/2019;
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-143-976/2019;
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-194-628/2019;
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-258-693/2019;
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-64-495/2020;

18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-49-976/2020;
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-276-1073/2020;
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-53-697/2021;
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-192-511/2021;
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-244-976/2021;
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. liepos 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-180-489/2022;
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-45-654/2023;
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-3-511/2023;
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-97-697/2023;
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-91-976/2023;
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-203-976/2023;
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugsėjo 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-203-976/2023;
30. Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. vasario 2 d. nutartis, baudžiamojoje byloje Nr. 1S-10- 1076/2023;
31. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gegužės 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-140- 870/2022;
32. Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. gegužės 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-207-627/2023;
33. Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-108-487/2023;
34. Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. rugsėjo 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-211-626/2023;

35. Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. spalio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-298-851/2023;
36. Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. spalio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-271-478/2023;
37. Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-143-449/2023;
38. Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. spalio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-318-449/2023;
39. Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-346-658/2023;
40. Kauno apygardos teismo 2008 m. spalio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje, Nr. 1A-519-48-2008;
41. Kauno apygardos teismo 2013 m. kovo 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-48-582-2013;
42. Šiaulių apygardos teismo 2018 m. gruodžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-180-1073/2019;
43. Vilniaus apygardos teismo 2022 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-225-365/2022;
44. Šiaulių apygardos teismo 2023 m. balandžio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-141-300/2023;
45. Kauno apygardos teismo 2023 m. spalio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-99-530/2022;
46. Vilniaus apygardos teismo 2023 m. spalio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-419-873/2023;
47. Vilniaus apygardos teismo 2023 m. spalio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-378-312/2023;
48. Vilniaus apygardos teismo 2023 m. spalio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-499-468/2023;
49. Klaipėdos apygardos teismo 2023 m. spalio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-116-651/2023;
50. Šiaulių apygardos teismo 2023 m. spalio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-273-309/2023;
51. Šiaulių apygardos teismo 2023 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-89-616/2023;

52. Kauno apygardos teismo 2023 m. lapkričio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-484-928/2023;
53. Kauno apygardos teismo 2023 m. lapkričio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-260-530/2023;
54. Kauno apygardos teismo 2023 m. lapkričio 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-536-593/2023;
55. Klaipėdos apygardos teismo 2023 m. lapkričio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-274-635/2023;
56. Šiaulių apygardos teismo 2023 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-278-744-2023;
57. Kauno apygardos teismo 2023 m. lapkričio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-433-530/2023;
58. Panevėžio apygardos teismo 2023 m. lapkričio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-77-768/2023;
59. Vilniaus apygardos teismo 2023 m. lapkričio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-579-468/2023;
60. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. gruodžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-1308-859/2019;
61. Vilniaus regiono apylinkės teismo 2020 m. spalio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1046-1036/2020;
62. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. lapkričio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-1183-1122/2021;
63. Telšių apylinkės teismo 2021 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-328-1139/2021;
64. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2022 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-224-1155/2022;
65. Šiaulių apylinkės teismo 2022 m. birželio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-450-1007/2022;
66. Vilniaus regiono apylinkės teismo 2023 m. birželio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-660-927/2023;
67. Panevėžio apylinkės teismo 2023 m. rugpjūčio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-1010-1206/2023;
68. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2023 m. rugsėjo 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-910-859/2023;

69. Šiaulių apylinkė teismo 2023 m. rugsėjo 12 d. baudžiamasis įsakymas Nr. e1-1391-1135/2023;
70. Šiaulių apygardos teismo 2023 m. rugsėjo 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-84-951/2023;
71. Šiaulių apylinkės teismo 2023 m. liepos 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1046-409/2023;
72. Kauno apylinkės teismo 2023 m. spalio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2180-1132/2023;
73. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2023 m. spalio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2636-818/2023;
74. Tauragės apylinkės teismo 2023 m. spalio 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-454-439/2023;
75. Vilniaus regiono apylinkės teismo 2023 m. spalio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1080-927/2023;
76. Vilniaus regiono apylinkės teismo 2023 m. spalio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-704-424/2023;
77. Kauno apylinkės teismo 2023 m. spalio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2330-598/2023;
78. Panevėžio apylinkės teismo 2023 m. spalio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-882-830/2023;
79. Vilniaus regiono apylinkės teismo 2023 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-664-517/2023;
80. Vilniaus regiono apylinkės teismo 2023 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-802-517/2023;
81. Kauno apylinkės teismo 2023 m. spalio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2660-1129/2023;
82. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2023 m. spalio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1006-1123/2023;
83. Klaipėdos apylinkės teismo 2023 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-609-729/2023;
84. Klaipėdos apylinkės teismo 2023 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-685-972-2023;
85. Kauno apylinkės teismo 2023 m. spalio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1999-1109/2023;

86. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2023 m. spalio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3062-1017-2023;
87. Klaipėdos apylinkės teismo 2023 m. spalio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-623-718/2023;
88. Šiaulių apylinkės teismo 2023 m. spalio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-1403-409/2023;
89. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2023 m. spalio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-1900-827-2023;
90. Kauno apylinkės teismo 2023 m. spalio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-2599-917/2023;
91. Šiaulių apylinkės teismo 2023 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-987-1065-2023;
92. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2023 m. spalio 30 d. baudžiamasis įsakymas Nr. e1-3083-369/2023;
93. Telšių apylinkės teismo 2023 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-371-344/2023;
94. Alytaus apylinkės teismo 2023 m. lapkričio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-564-800/2023;
95. Tauragės apylinkės teismo 2023 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-346-367/2023;
96. Alytaus apylinkės teismo 2023 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-572-791-2023;
97. Kauno apylinkės teismo 2023 m. lapkričio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2948-336-2023;
98. Kauno apylinkės teismo 2023 m. lapkričio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-2708-1132/2023.

Kita:

1. Eurostat prison statistics (2023). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Prison_statistics>;
2. Electronic Monitoring“, The Electronic Frontier Foundation. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<https://www.eff.org/pages/electronic-monitoring>>.

SANTRAUKA

Bausmės vykdymo atidėjimo pilnamečiams problematika

Violeta Monkevič

Lietuva, palyginus su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis, turi vieną didžiausių kalinių skaičių, tuo tarpu Europos sąjungos teisės aktai bei institucijų rekomendacijos skatina mažinti laisvės atėmimo vietose esančių nuteistųjų skaičių bei tobulinti nuteistų asmenų resocializacijos procesą.

Magistro darbe analizuojama bausmių vykdymo atidėjimo pilnamečiams problematika, nagrinėjant Baudžiamojo kodekso 75 straipsnį, mokslines publikacijas bei teismų praktikoje pateiktus išaiškinimus.

Darbe analizuojama bausmės vykdymo atidėjimo samprata ir instituto raida, atlikta Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 1-6 dalių analizė. Taip pat nagrinėjamos laisvės atėmimo vykdymo atidėjimo asmenims, nuteistiems už labai sunkų nusikaltimą, taikymo galimybės, remiantis Konstitucinio Teismo išaiškinimais. Atkreiptas dėmesys ir į baudžiamojo poveikio priemonių ir įpareigojimų nevykdymo, atidėjus bausmės vykdymą, teisinius padarinius.

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados.

SUMMARY

Problems of Suspension of Execution of the Punishment for Adults

Violeta Monkevic

In comparison to other European Union member states, Lithuania has one of the highest numbers of prisoners, while European Union legislation and institutional recommendations encourage reducing the number of individuals in places of deprivation of liberty and promoting a more effective rehabilitation process for convicted individuals.

The master's thesis delves into the issues surrounding the suspension of sentences for adults, analyzing Article 75 of the Criminal Code, scholarly publications, and legal interpretations provided in judicial practice.

The conceptualization and evolution of sentence suspension are examined in the thesis, along with an analysis of Article 75 of the Criminal Code. The author also explores the possibilities of applying sentence suspension for individuals convicted of very serious crimes based on Constitutional Court interpretations. Additionally, attention is drawn to the legal consequences of non-compliance with punitive measures and obligations after the suspension of sentence execution.

Finally, conclusions are provided.